

טבילת כלים

בלימוד זה ננסה בע"ה לראות את מקור הדין של טבילת כלים, ולברר האם טבילת כלים היא מצווה מהתורה או מדרבנן.

במדבר פרק לא פסוק כג

כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֵא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהַר אֲךָ בְּמֵי נְדָה יִתְחַטֵּא וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבֵא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַמַּיִם:

רש"י במדבר פרק לא פסוק כג

(כג) כל דבר אשר יבא באש - לבשל בוס כלום:

תעבירו באש - כדרך תשמישו הגעלתו, מה שתשמישו ע"י חמין, יגעילנו בחמין, ומה שתשמישו ע"י צלי, כגון השפוד והאסכלה, ילבננו באור:

אך במי נדה יתחטא - לפי פשוטו חטוי זה לטהר מטומאת מת.ע אמר להם צריכין הכלים גיעול לטהרם מן האיסור, וחטוי לטהרן מן הטומאה. ורבותינו דרשו מכאן, שאף להכשירן מן האיסור הטעין טבילה לכלי מתכות. ומי נדה הכתובין כאן דרשו מים הראויים לטבול בהם נדה. וכמה הם, ארבעים סאה:

וכל אשר לא יבא באש - כל דבר שאין תשמישו ע"י האור, כגון כוסות וצלוחיות שתשמישן בצונן ולא בלעו איסור:

תעבירו במים - מטבילן ודיו ודוקא כלי מתכות:

רמב"ן במדבר פרק לא פסוק כג

תעבירו במים מפני גיעול הגוים. ולא הוצרך הכתוב לחזור ולהזכיר הטבילה, שכבר הזכיר אותה אך במי נדה יתחטא, ואחרי פליטת האיסור כולם שוים בדין הטבילה. ולבי מהרהר עוד, לומר שהטבילה הזו מדבריהם והמקרא אסמכתא עשו אותו, וכן אונקלוס מתרגם אותו בחטוי הזאה של אפר פרה, והצריכו אותה חכמים בכלי המתכות בלבד מפני שיש בהם כלים שתשמישן באור ובכלי ראשון ובכלי שני ובצונן, וזה צריך תלמוד:

רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק יז הלכה ה

טבילה זו שמטבילין כלי הסעודה הנלקחים מן העכו"ם ואח"כ יותרו לאכילה ושתיה אינן לענין טומאה וטהרה אלא מדברי סופרים, ורמז לה כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר ומפי השמועה למדו שאינו מדבר אלא בטהרתן מידי גיעולי עכו"ם לא מידי טומאה, שאין לך טומאה עולה על ידי האש וכל הטמאים בטבילה עולין מטומאתן, וטומאת מת בהזאה וטבילה ואין שם אש כלל אלא לענין גיעולי עכו"ם, וכיון שכתוב וטהר אמרו חכמים הוסיף לו טהרה אחר עבירתו באש להתירו מגיעולי עכו"ם.

קנה ג מ"י ס"ז מהל' מכלות אבות הלכה ג סמג לאוני קמה טו"ע י"ד ס"י ק"ק סעיף א"ו ק"ה סעיף א:

קנה ד מ"י ס"ס סמג שם טו"ע א"ח ס"י קנה סעיף ד:

קנה ה מ"י ס"ס הלכ' ז סמג שם טו"ע י"ד ס"י קנה סעיף ד:

קנה ו ה"ה מ"י ס"ס הל' ו סמג שם טו"ע י"ד ס"י קנה סעיף א:

קנה ז מ"י ס"ס טו"ע שם סעיף ח:

[פאנים י: מ"י לה.]

קנה י"ב מ"י ס"ס טו"ע שם סעיף ח:

קנה ל מ"י ס"ס וצ"ח כ"ט טו"ע שם סעיף ג' להלכה:

קנה מ מ"י ס"ס הלכ' ג טו"ע שם סעיף א:

[שנת ס-]

קנה נ מ"י ס"ס סמג שם ד סמג שם טו"ע קנה סעיף א:

קנה ס מ"י ס"ס הלכ' ג טו"ע שם ס"י קנה סעיף א:

קנה ע מ"י ס"ס הלכ' ג טו"ע שם ס"י קנה סעיף א:

הגהות הב"ח
 (א) גמ' ופס"ד כ"ל דהו:
 (ב) רש"י ד"ה בלוקחין
 ד"ה וכמשה ז"ל קודם
 ל"ה מנא דמרת':
 (ג) תוס' ד"ה דביחנה
 וכו' שמו תמיה דוקא
 שהיו בק"חין כבליטין:

בין יין נכך שהוא טק ויין סמג חס"ח נמנו נעטע על גמ' טו"ע י"ד ס"י ק"ק סעיף א:

הכל יש להחזיר בכבוס כלי שני כי ולחי ידוע שע"י כבוס גדול שחובטין כמה וכמה פעמים אי אפשר שלא ילא האיסור ושמה יש לחלק בין איסור שדבק לשאינו נדבק כל כך כמו שחלק בפרק התערובת (ונח"ס דף ע"ט): **הסכין** שפה והיא טהורה - בגמרא מוקי לה לחתוך בה זון ולא דמי לסכין ששחט בה טרפה ודמי בקיטת אלוויהתא פרק קמא דחולין (דף מ: ח"ה הלכה) דשאינו סכין של עובדי כוכבים שבלוע טהור מן הסכין שחט בה טריפה מחמת הדם דשריק אין השמטות כבול: **מים** שהגדה טובלת אע"ג דרביעית *כני להטביל מחטין וטערויות מדאורייתא היינו טבילת טומאה אבל טבילת כלי מדין חידוש הוא וצ"ע מ' סאה:

והרכתא כסופו - היינו כלים שמוחפין בצבר מפני שאכל הם מחופין מבהון וכן כלי עץ המחושקין סביב ברזל מבהון אפילו למ"ד *כל הולך אחר המעמיד אין לריבין טבילה כיון דאין משתמשין בהן דרך המחבת דכלי סעודה האמורים בצרפה היינו משתמשין בהן:

אבל שאולין לא - אומר רבינו שמואל ישראל שאל כלי מישראל חזירו שקנה מעובד כוכבים לריך טבילה כיון שכל ליה חיוב טבילה ביד ישראל ראשון: **אי משום דקסבר משכנתא כוביני** - וכיון דלא אישיתא מטבילין למשכנתא בלא צרכה ואם יש לו כלי שקנה מן העובד כוכבים המחויב טבילה יטביל זה עמו ויכרך על שניהם והנותן כלי לאומן טובד כוכבים לתקן ואפילו למאן דאמר אומן קונה בשבח כלי אין לריך טבילה כיון דאין שמו עליו דלא הוי כמעשה שהיה שהיו הכלים של מדין והמוכר כלי לעובד כוכבים וחזר ולקח ממנו לריך טבילה כיון שקנה על שם עובד כוכבים אבל הממשק כלי לעובד כוכבים וחזר ופדה אין לריך טבילה אע"ג דמסקתא ליה לתלמודא אי משכנתא כוביני לננין הא ודאי פשיטא דלא הוי כוביני: **מונעירין** ומטבילין וכן טהורין - לאו דוקא מנעיל והח"כ יטביל אלא אפילו מטביל ברישא דרך טבילה אינה בשביל טומאה דליהוי כטובל ושרך בידו דאפילו חדשים לריבין טבילה ותנן נמי סכין שפה והיא טהורה אע"ג דלא טהרה לגמרי שהרי

תורה אור **מתני'** **את שדרכו לסביל** - כלומר כלי הראוי ליעור בטבילה אין לריך תיקון אחר כגון כלי ששמשו ע"י זון יטביל ותו לא לריך: **לסביל** - במים רוחצין כגון כלי ששמשו בכך דהיינו יורות וקדירות של מחבת יגעיל ובגמרא מפרש דבעי נמי טבילה: **לנכין באור** - כדמפרש ואזיל: **סעודה וסאפלגא** - ששמשו ע"י כלי אסכלא גירדל'א: **ספס** - לטעם באכין של כפחים מול"ח בלע"ז: **ספס** - לשון שופינא לימ"ר בלע"ז: **גמ' סנה וכו'** - אף הנעלים והמלוכנים: **כל דבר אשר יבא בלש** - ששמשו בו בני מדין על ידי האור טבירו בלש כעין בולטו לאיסור יפליט כדאמרן כבולטו כך פולטו: **וטפר** - קרא יתירא הוא האי וטפר: **כמי נדס יסחטא** - בכלי מדין כתיב: **ככל דסו** - אפילו במקוה חסר: **זווא דסרכלא** - מספרים שגוזזים בהן כגדי למד הואיל וגזירת הכתוב היא ולא משום פולטו איסור דהא חדשים ולא בלעי מידי מלכת לה טבילה: **כלי סעודה אמורין פסרס** - דהכתוב כל דבר אשר יבא בלש ואין לרך להשתמש ע"י האור אלא כלים של לורכי סעודה ובהנהו כתיב וטהר טבילה אבל זווא דסרכלא לא: **מנא דמרדא** - חמדה ולפיצי בקר מעורבין ועושין מהן כלי: **כלי מסכות אמורין** - לענין טבילה בכלי עובדי כוכבים דכתיב (במדבר לא) אך את ההב וגו': **זכופים** - ששפתו ראוי להחבו ולעשותו כלי: **סיג סואיל וספרכו יש לן סקנס כלי מסכות דסו** - הואיל וכי מחבר חזו לתקיניה ע"י הסכה כלי מחכות דמו ובעני טבילה: **קוניא** - פלוגתא ההלכה של חרס ומפיין אומן בחופיא של אבר ותשמשו ע"י זון וניקח מן העובדי כוכבים: **כחלטו** - ולא בעי טבילה דלאו מחכות הוא: **כסופו** - חבר סופו אזילין שחיפהו מחכות וכלי מחכות הוא ובעי טבילה: **(ב) בלקומין** - שנלטו ביד ישראל: **וכמפסס** - שפיהו שהיו חלוצין להם לישראל הכלים: **לסקופים** - שלא לפדות עוד: **ניטולי עובדי כוכבים דאמר רחמנא** - במדין דכתיב טעבירו בלש וטהר דבעי הנעלה הכי משכחת לה: **ב**

סעודה ס"ע מ"ח

[באלות ס"י קמו חיות דמחיא]

[שנת ע-]

משכנתא מאי אמר מר בר רב אשי אבא דכספא ואטבליה ואישתי ביה **ולא ידענא** אי משום דקסבר משכנתא כוביני דמיה אי משום דהוי לעובד כוכבים דדעתיה לשקועיה: ת"ד הלוקח כלי

מחבר ז"ל סמג עבודה זרה דף ע"ב עמוד 3

חידושי הרשב"א מסכת עבודה זרה דף עה עמוד ב
ולא ידענא אי משום דקסבר משכנתא כזביני. כלומר ובכל משכנתא צריך לאטבולי, אי משום דחזייה לגוי דדעתיה לשקועיה, כלומר ובסתם משכנתא לא צריך טבילה, אלא אי חזייה לגוי דדעתיה לשקועיה אף על גב דלא זבנה מיניה בפירוש אפי' הכי צריך טבילה דכמכירה מפורשת דמיא, וכתב הר"ף ז"ל משכנתא בעיא ולא איפשיטא ולא פי' אם הולכין בה לקולא או לחומרא, והרמב"ם ז"ל כתב דאינו צריך טבילה משמע דלקולא אזלינן בה עד דחזינן לדעתיה לגוי דבעי לשקועיה, ותמיהא לי דהא משמע ודאי כי טבילה זאת מדאורייתא היא דמכלי מדין גמרינן לה, ואפילו לכלים חדשים כדאמר רב נחמן אמר רבה בר אבון דישנין כי מלבנן באור כחדשים דמיין ואפי' הכי בעו טבילה, וא"כ כל טבילת כלים בין לישנים בין לחדשים היא מדאורייתא וא"כ הוה ליה ספיקא דאורייתא וכל ספק דאורייתא לחומרא, כנ"ל, אח"כ מצאתי לראב"ד ז"ל שכתב דמשכנתא צריך טבילה, ומיהו הרמב"ם ז"ל הלך לשיטתו שהוא ז"ל כתב דטבילת כלים מדברי סופרים היא, נראה שדעתו לומר דקראי אסמכתא בעלמא הן.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות הכשר וטבילת כלים סימן קכ סעיף ט
משכן עובד כוכבים כלי לישראל, אם נראה בדעת העובד כוכבים שרוצה לשקעו בידו, טעון טבילה. ואם לאו, יטבילנו בלא ברכה או יקנה כלי אחר ויטבילנו עמו. (ואם לבסוף נשתקע בידו, יחזור ויטבילנו בלא ברכה) (בית יוסף בשם תשובה אשכנזית ואגור והוא בתשובת מהרי"ל סימן ס' /נ"ט/).

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכג סעיף ז
מותר להטביל כלי חדש הטעון טבילה, ויש אוסרים. וירא שמים יצא את כולם ויתן הכלי לא"י במתנה ויחזור וישאלנו ממנו, ואין צריך טבילה.

ט"ז אורח חיים סימן שכג ס"ק ה
(ה) (פמ"ג) מותר להטביל כלי חדש. הב"י כ"כ בשם הר"ף דלא כת' רק טעם רב יוסף ורב ביבי ולא הביא תי' רבא ורבה וכ' הרא"ש דלפי הטעמים שהביא הר"ף מותר להטביל כלים חדשים ב"ט הלכך נראה דטעמא דרבה עיקר דהלכתא כותיה לגבי רב יוסף וכן מצינו זה הטעם גבי שופר ולולב ומגילה וכן רבא בתראה הוא ומאלו ב' הטעמים אסור להטביל כלים חדשים ב"ט עכ"ל ותמהתי על פה קדוש דהרא"ש בזה דמ"ש דהלכתא כרבה לגבי רב יוסף אין זה קושיא דהכא רב ביבי נמי פליג על רבה ומ"ש עוד דטעמא דרבה איתיה גבי שופר ולולב כו' תמהתי ע"ז דשם מותר ב"ט אלא דבשבת גזרו כן אבל כאן דגם ב"ט אסרו כן כדאיתא בגמ' וס"ל לרבה גזירה י"ט אטו שבת בזה לא ס"ל לרב ביבי כן דלית ליה שום גזירה כמ"ש הרב המגיד שם ותו נ"ל דגם לרבא אין מוכח איסור בכלים חדשים מכאן דאדרבא מדאנו מתירין בברייתא שם ולד הטומאה להטביל בשבת כיון דהוא דרבנן וכלים חדשים נמי טבילתן מדרבנן כמ"ש הרב המגיד בפ"ד מ"ט בשם הרמב"ם ופ"ז דמ"א וא"כ טבילת כלים חדשים נמי מותר ואף שהרב המגיד כת' שם שי"ל ג"כ איפכא דטבילת כלים חדשים גרעי מכלים טמאים ואפי' מאן דלא חייש לטעמא דרבא משום מתקן היינו בכלים שגם קודם היו ראויים לטמא משא"כ בכלים חדשים שלא היו ראויים כלל תחלה וה"ל אסור משום מתקן מ"מ אין

כאן הוכחה מטעמ' דרבא שאמר מתקן היאך הוא סובר בכלים חדשים דאפשר שהוא מודה ששם מותר כיון שהם דרבנן נמצאו דברי הר"ף מחוורים דלא הביא הך דרבא דלדידיה יש סברא לאיסור ולהיתר בכלים חדשים ולהנך טעמי דרב יוסף ורב ביבי הוי ודאי להיתר כיון דלא ס"ל כלל חשש דמתקן ונ"ל דגם הרמב"ם ס"ל כן להיתר בכלים חדשים מדכתב בפרק כ"ג דשבת אסור לטבול כלים טמאים בשבת מפני שהוא מתקן כלי כו' מדנקט כלים טמאים משמע טמאים גמורים באב הטומא' דזה הוה מתקן גמור משא"כ בכלים חדשים שהטבילה מדרבנן זה נכלל במ"ש בפ"ד ד"ט נטמא הכלי במשקין טמאים שהם ולד הטומא' מטבילין אותו לפי שהוא טהור מן התורה כו' וא"כ ה"נ בכלים חדשים דמותר ואף על גב דה' המגיד נסתפק בכלים חדשים לדעת הרמב"ם כמ"ש בפ"ד ד"ט מ"מ נראים הדברים שתופס להיתר מדלא נקט בפ"ג דשבת כלים סתם דהוה נכלל הכל אלא סמך עצמו על מ"ש בפ"ד ד"ט דדוקא טמאים דאורייתא אסורים נמצא דהרמב"ם ס"ל שפיר גם כתי' דרבא משום מתקן ולא הביאו משום שלא תטעה לומר אף בכלים חדשים הוה כן וכסברת הרא"ש ע"כ לא הביאו כלל וסמך על מ"ש בשבת נמצא דשפיר כתי' ב"י דלר"ף ורמב"ם מותר טבילת כלים חדשים ב"ט וראיתי להרב רש"ל שכת' בפ"ב ד"ט ס"ט וז"ל הקאר"ו כתי' דכיון דלהר"ף ורמב"ם משמע דשרי לטבול כלים חדשים ב"ט הכי נהגינן וטעה טעות גדולה דהא כתי' הרמב"ם בפ"ג דשבת דאין מטבילין כלים משום דמתקן ולפ"ז כלים חדשים נמי אסורים וכן יש לתמוה על ה' המגיד שנראה כמסופק בדברי הרמב"ם אם סובר טעם דמתקן ולא עיין בפ"ג דשבת עכ"ל וגברא רבא חזינא אבל תיובתא לא חזינן כלל וכ"ש שלא היה לו להקל בכבוד רבינו הגדול הב"י וה' המגיד לייחס עליהם טעות כזה שלא עיינו בפ"ג דשבת וזה היה חסרון אין לייחסו כ"א על הקטנים אבל לא על גדולי ישראל כמותם דודאי ראו וראו וה' המגיד עצמו כתי' בפ"ג דדעתו לכתוב דין טבילת כלים חדשים פ"ד ד"ט אלא ודאי דיפה כתבו להרמב"ם כיון דנקט כלים טמאים משמע דאורייתא בזה נסתפק ה' המגיד בכלים חדשים אבל לא נסתפק אם ס"ל לרמב"ם טעמא דמתקן דודאי ס"ל כמ"ש בשבת בכלים טמאים אלא דבכלים חדשים נסתפק ה' המגיד אם ניזל בתר דאורייתא או ניזל בתר היכא דשייך טפי תיקון וא"כ אפי' למ"ד דל"ח למתקן בטומאה מודה בהא כיון דלא ה' ראוי כלל תחלה וכ"ש למאן דס"ל טעם דמתקן והב"י ניחא ליה בהך גיסא דדוקא דאורייתא אבל כלים חדשים שהם מדרבנן דינם כמו ולד הטומאה דמותר ב"ט כ"ז נראה ברור ופשוט לע"ד אחר העיון:

פרי חדש על שולחן ערוך יורה דעה הלכות הכשר וטבילת כלים סימן קכ סעיף א
[ו] צריך להטבילם כו'. לשון הרמב"ם [מאכלות אסורות יז, ה] טבילה זו שמטבילין כלי הסעודה כו' אינם לענין טומאה וטהרה אלא מדברי סופרים, ורמז לה כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש וטהר [במדבר לא, כג]. ומפי השמועה למדו שאינו מדבר אלא בטהרתן מידי גיעולי כותים לא מידי טומאה כו', וכיון שכתוב וטהר אמרו חכמים הוסיף לו טהרה אחר עבירתו באש להתירו מגיעולי כותים עד כאן. הרי מבואר בדברי הרב שטבילה זו מדברי סופרים ואין לה אלא רמז בתורה. ומה שכתב הרשב"א בתשובה [חלק ג סימן רנה] שמדברי הרמב"ם יראה שהוא סבור שהיא מדאורייתא, שלא בדקדוק כתב כן, שדברי הרב מוכיחין בבירור שהיא מדברי סופרים. ומה שכתב הכסף משנה [שם ד"ה ובתשובות] שטעם הרשב"א מפני שכתב הרב ומפי השמועה למדו, גם זה אינו כלום, ואדרבה משם מוכח להדיא איפכא, שהרי כתב שפרשת כלי מדין מיירי בטהרה מידי גיעולי כותים ולא בטהרה מידי טומאה, וגיעולי גוים בודאי הוי מן התורה וכדאמרינן

בפרק בתרא דעבודה זרה [עה, ב] למאן דאמר נותן טעם לפגם מותר, גיעולי גוים דאסר רחמנא היכי משכחת לה, ומשנינן לא אסרה תורה אלא קדרה בת יומא. ופשטיה דקרא דוטהר ר"ל שבהכשר זה נטהר ונכשר הכלי לבשל בו וחכמים סמכו בזה להוסיף לו טהרה אחרת דהיינו טבילה. וכן גבי בעיא דמשכנתא [שם] פסקה הרמב"ם [שם הלכה ו] לקולא, וכתב הרשב"א גופיה בתורת הבית דף (קנ"ה) [קכה] [בית ד שער ד לה, ב] והר"ן בפירוש ההלכות [שם לט, ב ד"ה גמ'] שטעמו משום דסבירא ליה דטבילת כלים מדברי סופרים וקראי אסמכתא בעלמא. וכך הוא האמת בדעת הרמב"ם, אבל דעת הרשב"א שם דטבילה זו מדאורייתא היא ואפילו לכלים חדשים. ונראה מדבריו שם שכן דעת הראב"ד [בחיידושיו שם עה, ב ד"ה משכנתא ובהערה פא] והרמב"ן [שם ד"ה גמ']. וכולה שמעתתא דעבודה זרה מוכחא דטבילה זו הויא מן התורה כסברא זו והכי מוכח דעת המחבר ממה שכתב לקמן בסעיף ט' וסעיף י"ד ע"ש. וכן עיקר:

פרי חדש על שולחן ערוך יורה דעה הלכות הכשר וטבילת כלים סימן קכ סעיף ט [כה] ואם לאו כו'. כלומר אפילו שיודע בבירור שאין דעת העכו"ם לשקעו אפילו הכי יטבילנו בלא ברכה, דהא מספקא לן בגמרא [עבודה זרה עה, ב] אי משכנתא כזביני דמיא, וסתם משכנתא אין דעתם של בעלים לשקעה, ועוד דבגמרא קאמר לה סתמא אפילו דחזינן שאין דעתו של עכו"ם לשקעה ואפילו הכי מספקא לן אי כזביני דמיא, וכן דעת הב"ח [עמוד 10 ד"ה ואם] והט"ז [ס"ק יא] ועיקר, ודלא כהש"ך [ס"ק יט]. אבל מה שכתב הב"ח עוד [שם] דבאין דעתו לשקעו אסור לישראל להשתמש בו משום גניבת דעת של עכו"ם, אינו נכון, דמסתמא רב אשי משתמש בהוא כסא דכספא מבלי ידיעת העכו"ם. וכן כתבו הש"ך [שם] והט"ז [שם] וכן עמא דבר:

[כו] יטבילנו בלא ברכה. ולפי מה שכתבתי בס"ק ו' שטבילת כלים הויא מן התורה, הך דינא הוה ליה ספיקא דאורייתא ולחומרא. ואין לומר דלענין ברכה דהויא דרבנן הוה ליה ספיקא בדרבנן ולקולא ולפיכך יטבילנו בלא ברכה, שהרי כתב המחבר באו"ח סימן ס"ז ספק אם קרא קריאת שמע חוזר וקורא ומברך לפניו ולאחריה, אלמא דבספיקא דאורייתא חוזר ואומר הברכות ג"כ אף על גב דמדרבנן נינהו, ואם כן הכא נמי משמע לכאורה דכיון דמשום ספיקא דאורייתא מחייב לאטבולי ממילא נמי דמברך עליה, ואדרבא כל דכן הוא מברכות דקריאת שמע. ברם כד מעיינת בה שפיר ליתא, שהרי כתבתי לשם בחבורי פרי חדש [ד"ה ולעניות] דהיכא דאיכא ספק בעיקר החיוב אי מחייב או לא, לא יברך מספק, מה שאין כן גבי קריאת שמע דגברא בר חיובא הוא בודאי בקריאת שמע אלא דמספקא ליה אי קרא ונפטר מחיובו או לא, ואם כן בנידון דידן דמספקא לן בכלי זה בעיקר החיוב אי מחייב בטבילה או לא, בדין הוא דלא לברך עליה מספק, ופסק המחבר מכוון יפה בכאן שפסק שיטבילנו בלא ברכה. ומיהו מסתברא דכלי זכוכית דלא מחייב לאטבולינהו אלא מדרבנן וכמו שכתבתי בס"ק ג' הוה ליה ספיקא דרבנן ולקולא וכל שאינו רואה בדעת העכו"ם שרוצה לשקען אין צריך טבילה:

שר"ת יביע אומר, ח"ב יר"ד, סי' ט', אותיות: ג', ט'.

שימוש בכלים ללא טבילה

ספר אור זרוע חלק ד פסקי עבודה זרה סימן רצג
וכלים שנשתמש בהם על ידי חמין כגון יורות וקומקמוסין ומחמי חמין מגעילן ומטבילן והן טהורין וכולן שנשתמש בהן עד שלא יטביל ועד שלא יגעיל ושלא ילבין. תני חדא אסור. תניא אידך מותר. ולא קשיא הא כמ"ד נותן טעם לפגם מותר. והא כמ"ד נותן טעם לפגם אסור. ולא ידענא כלים חדשים שלא נשתמש בהן גוי ולקחן ישר' ממנו ולא הטבילים ונשתמש בהם בדיעבד. ולא ידענא אי שרי אי אסיר. דהא דמחלק בין למ"ד נותן טעם לפגם אסור. ובין למ"ד נותן [טעם] לפגם שרי היינו בכלים שבלעו על ידי חמין או על ידי האור שצריך להגעילן או ללבנן כדי להפליט האיסור שבלעו. אבל כלים חדשים שלא נשתמש בהן כלל. אי נמי כלים ישנים שנשתמש בהם והגעילן או ליבנם. דהשתא פלטו כל האיסור שהיה בהם וכחדשים דמו. ואפילו הכי בעו טבילה. אין זה כי אם גזירת הכתוב דאסור רחמנא להשתמש בהם בלי טבילה מעתה מאיזה טעם נכשיר בדיעבד ועל מה נסמוך להתירם:

רי"ד (על הגמרא שם):

מטבילן והן טהורין, פי' לא שתעכב הטבילה שלא ישתמש בו עד שיטבילנו, שאינה אלא מצוה מדרבנן, ואינה להוציא הכלי מידי איסורו.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות הכשר וטבילת כלים סימן קכ

סעיף ח

השואל או שוכר כלי מהעו"ג, אינו טעון טבילה. אבל אם ישראל קנאו מהעובד כוכבים והשאילו לחבירו, טעון טבילה, שכבר נתחייב ביד הראשון. ויש מי שאומר שאם לא לקחו הראשון לצורך סעודה, אלא לחתוך קלפים וכיוצא בו, אין צריך להטבילו. הגה: אבל הראשון אסור להשתמש בו לצרכי סעודה, אפילו דרך עראי, בלא טבילה, אף על פי שלקחו לצורך קלפים (ד"ע ואו"ה). וכן אם קנאו ישראל השני מן הראשון לצורך סעודה, צריך טבילה גבי השני (בית יוסף).

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכג סעיף ז

מותר להטביל כלי חדש הטעון טבילה, ויש אוסרים. וירא שמים יצא את כולם ויתן הכלי לא"י במתנה ויחזור וישאלנו ממנו, ואין צריך טבילה.

ביאור הלכה סימן שכג

מותר להטביל כלי ויש אוסרים וכו' - טעם אלו הב' דעות הוא דבמסכת ביצה דף י"ח אמרינן דלכו"ע אסור להטביל כלי טמא אפילו ביום טוב ונתן רבה הטעם גזירה שמא יעביירו ד"א ברה"ר וגזירה יום טוב אטו שבת ורב יוסף אמר הטעם שמא יסחוט וגזרינן כלים דלאו בני סחיטה אטו כלים דבני סחיטה ורב ביבי נתן טעם שמא ישהה הכלי מלטבלו עד זמן יום טוב ושבת שהוא פנוי לו ממלאכה ויבוא לידי תקלה שישכח וישתמש בו תרומה קודם הטבילה ורבא נתן טעם דנראה כמתקן כלי והרי"ף הביא רק טעם רב יוסף וטעם רב ביבי וממילא לפי אלו השני טעמים מותר להטביל כלי חדש דלשמא יסחוט ליכא למיגזר דהא לא משכחת כלי חדש דצריך טבילה ויהיה שייך בו סחיטה דיהיה שייך למיגזר אטו כלים דבני סחיטה וגם שמא ישהה ליכא למימר דדוקא בכלי טמא אם ישנהו וישתמש בו תרומה ויאכלנו עביד איסורא שאכל תרומה טמאה משא"כ בכלי חדש גם אם ישתמש בו בלי טבילה אין המאכל נאסר ואף על גב דעביד איסורא במה ששתמש בו בלי טבילה אפ"ה משום זה לא גזרינן שמא ישהה כיון דעכ"פ אינו אוכל איסור וגם אין איסור זה כ"א מדרבנן אפילו לדעת הסוברים דהטבילה הוא מה"ת ולכן להרי"ף מותר להטביל כלי חדש אבל הרא"ש פסק כטעמא דרבה ורבא וזה הטעם שייך גם בכלי חדש הנקח מן הא"י שצריך טבילה ואפילו כלי זכוכית דטבילתה לכו"ע הוא רק מדרבנן ג"כ אסור להיש אוסרים הזה כ"כ האחרונים ואף על גב דקי"ל דכלי שנטמא בטומאה דרבנן שרי לטבלו בשבת ויו"ט שאני התם דהוא לא מיקרי מתקן כ"כ כיון דגם בטומאתו היה ראוי להשתמש בו דברים טמאים אבל כלים חדשים דלא היה ראוי להשתמש בו קודם טבילה כלל שפיר הוי מתקן. והנה מדעת המחבר משמע דמסכים לדינא לדעה קמייטא ועיין בפמ"ג דנשאר בקושיא על המחבר למה הוא סותם להקל אף בכלי מתכת והלא ביו"ד סימן ק"כ סו"ד סותם דהוא דאורייתא ולפי דעת הר"מ בפכ"ג דשבת דאוסר טבילת כלים שנטמאו בטומאה דאורייתא משום מתקן גם בזה יהיה אסור משום מתקן ולענ"ד אפשר דס"ל דבזה לא שייך מתקן כיון דאף אם ישתמש בהכלי בלי טבילה ג"כ אין המאכל נאסר בדיעבד לכו"ע ודמי זה למה דאיתא שם דמטבילין מגב לגב ופירש שם הרמב"ם בפ"י המשנה דכלי שטבלו לשם חולין דקי"ל דאסור להשתמש בה תרומה עד שיטבילנו לשם תרומה אפ"ה מותר להטביל טבילה זו ביום טוב כיון דבעצם הכלי זו טהורה ואינה להסיר

הטומאה כ"א בשביל תוספת טהרה ע"כ לא מיקרי זו בשם מתקן וה"נ הטבילה בכלים חדשים איננה להסיר הטומאה כי לא נטמאה ורק בשביל שיצאה מרשות א"י ובאה לקדושת ישראל הצריכה התורה טבילה וכדאיתא בירושלמי דע"ג ומן התורה אין שום איסור להשתמש בה ואפילו רבנן שאסרו להשתמש בה עד שיטבילוה עכ"פ אין המאכל נאסר לכו"ע ע"כ לא מיקרי זה בשם מתקן כנלענ"ד להטעים סברת השו"ע מפני חומר הקושיא ובזה ממילא מיושב הקושיא שהקשה היש"ש על הב"י וכמו שמובא בשמו בט"ז ואף דדברי הב"י עדיין מוקשים קצת מ"מ דברי השו"ע עכ"פ אינה נדחים מהלכה ואפשר דבשעה שכתב את דבריו שבב"י היה סובר לדינא דטבילת כל הכלים הוא מדרבנן:

ברכה על טבילת כלים:

ספר איסור והיתר הארוך שער נח סימן קד קד. ומה שמברכין על הטבילה ולא על הגעלה היינו משום שהטבילה היא מצות עשה והגעלה מצות לא תעשה שלא לאכול נבילות והוי כנקור גיד וחלב שאין מברכין עליו. מלבד לאו דעריות שמברכין עליו אגב עשה דקדושין. וכלי ישן הנקח מן הכנעני וצריך הגעלה וטבילה. יגעילנו מקודם ואח"כ יטבילנו:

שולחן ערוך יורה דעה הלכות הכשר וטבילת כלים סימן קכ יברך: על טבילת כלי; ואם הם שנים או יותר, מברך: על טבילת כלים.

חידושי הריטב"א מסכת עבודה זרה דף עה עמוד ב הוה אמינא בכל דהו. פירש רש"י מקוה חסר קמ"ל במי נדה מקוה שלם, הקשה רבינו הרמב"ן ז"ל דהא משמע דטבילה זו מדאורייתא היא דלא משמע דליהוי הני קראי אסמכתא דרבנן מדעבדינן להו האי צריכותא, וכן דעת התוספות ז"ל, ואם כן אמאי בעיא ארבעים סאה דהא אפילו לכלים הטמאין משום זב וזבה דיים בשגופם עולה בהם ורבנן הוא דבטלוה לרביעתא כדאיתא במסכת נזיר (ל"ח א'), ותירץ דשמא הכא גזרת מלך היא משום מעלה שעשאוה כטבילת גר, ומיהו אפשר לפרש דהכי קאמר הוה אמינא בכל דהו אף על פי שאין גופו עולה בהם קמשמע לן במי נדה כנדה שגופם עולה בהם, ומה שאמרו לעיל וכמה הם ארבעים סאה משום נדה הוא ומשום דרבנן בטלוה לרביעתא ואוקמינהו לכולהו בארבעים סאה, ע"כ תורף דבריו ז"ל, ומיהו הרמב"ם ז"ל סובר דטבילה זו מדרבנן, וגם הוא ז"ל נראה שסובר דאין מברכין עליה, וכן נהגו, אבל בתוספות כתבו שמברכין עליה על טבילת כלים, וכתב רבינו הראב"ד ז"ל דכיון דהוקשה לנדה שצריך ליזהר שלא יהא בהן דבר החוצץ.

לא יכול להטביל כלים:

שו"ת מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סימן סח

ב. השתמשות בכלים בבתי מלון ובגדר החיוב להטביל

לענין אכילה בבתי מלון וכדו' בכלים שאינם טבולים, לא נראה כמ"ש האחרונים להחשיבם ככלי סחורה, אולם יש להקל בזה לפי מש"כ [לעיל] דאיסור ההשתמשות אינו אלא מדרבנן, דאמרו לן אל תשתמש בכלי אלא תטבילו תחילה, וא"כ כ"ז כשיכול להטבילו, אבל במלון וכדומה שלא יתנו לו לקחת ולהטבילו, כיון דרוצה לאכול ולשתות שרי ליה, וגם אפשר דהוא הדין באונן שפטור מן המצוות, כמו שהוא אוכל בלא ברכה כך מותר להשתמש בלא טבילה.

אמנם אף אם אמרין דאיסור ההשתמשות רק מדרבנן, כ"ז כשאין באפשרות המשתמש להטביל בבואו להשתמש, אבל אם יכול להטביל ומשתמש בכלי בלא להטבילו, אפשר שחייבים מה"ת לטבול בשעה שרוצה להשתמש עם הכלי, ואם אינו טובל, עובר על עשה אם הוא יכול לטבול באותה שעה, דאילת"ה ימתין עד שימות או יצוה את בניו אחריו לטבול כליו לאחר מותו, ואף גם הם ימתינו עד שישברו הכלים ולא יהיה כלל מה לטבול...

ולענין ספק חיוב טבילה בכלי שכל חיובו רק מדרבנן, נלענ"ד דמלבד שבספיקא דדינא לא מחמירים גם ביש לו מתירין, גם נלענ"ד פשוט דדוקא בכה"ג שאפשר ע"י עצה מן הצד, כגון לפדות את המעשר או בספק ביצה שנולדה ביום טוב להמתין עד למחר, אבל אם הדיון הוא אם חייב לטבול את הכלי או לא, רק אומרים לו "מהיות טוב אל תקרא רע", אבל אין זה שייך להכלל של דבר שיש לו מתירין, דאל"כ איך הקילו בשו"ע לענין ספק חלה בזה"ז משום טעמא דספיקא דרבנן לקולא, הרי אפשר להפריש חלה פירור קטן בגודל של שומשום או חרדל, וליכא לא טורח ולא הוצאה של ממון, ועל כרחך, הואיל והוא גופא הוא עיקר הנידון אם חייב בהך הפרשה או לא, אין זה קרוי דשיל"מ, וה"נ בספק חיוב טבילה בדרבנן.

טבילת כלי מתכת וכלי זכוכית

הסוגיה לעיל בעבודה זרה עה: "רב יצחק בר יוסף זבן מנא דמרדא..."
וביחס לזכוכית "אמר רב אשי הני כלי זכוכית..."

רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק יז
הלכה ה

טבילה זו שמטבילין כלי הסעודה הנלקחים מן העכו"ם ואח"כ יותרו לאכילה ושתייה אינן לענין טומאה וטהרה אלא מדברי סופרים, ורמז לה כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר ומפי השמועה למדו שאינו מדבר אלא בטהרתן מידי גיעולי עכו"ם לא מידי טומאה, שאין לך טומאה עולה על ידי האש וכל הטמאים בטבילה עולין מטומאתן, וטומאת מת בהזאה וטבילה ואין שם אש כלל אלא לענין גיעולי עכו"ם, וכיון שכתוב וטהר אמרו חכמים הוסיף לו טהרה אחר עבירתו באש להתירו מגיעולי עכו"ם.

הלכה ו

לא חייבו בטבילה זו אלא כלי מתכות של סעודה הנלקחין מן העכו"ם, אבל השואל מן העכו"ם, או שמשכן העכו"ם אצלו כלי מתכות מדיח או מרתיח או מלבן ואינו צריך להטביל, וכן אם לקח כלי עץ או כלי אבנים מדיח או מרתיח ואינו צריך להטביל, וכן כלי חרשים אינו צריך להטביל, אבל השועין באבר הרי הן ככלי מתכות וצריכין טבילה.

דרכי תשובה יו"ד, ק"כ, כא.

וכתב צפריה סיק ג' ומסתבר דאף דטבילה זו הוא נהיה לינו
 אלא דוקא בכלי מתכות דכתיבה צפרטה ומסא"כ כלי
 זכוכת אינו אלא מדרצק דחיל הלריכס טבילה משום דדמי לכלי
 נחכות עיי"ש וכיכ צפרי תואר סיק ז' עיי"ש וצ"י מה צערך
 הסלחן הספרדי חות ה' וצפי עדי חמד חלק דצרי חכמים ס"י י"ג
 צאודך וע"י צפי דצרי יוסף חלק ג' ס"י תחכ"ז וצפירו יד יוסף
 צקונטי טבילה כלים טצקוף הלכ' יו"ט טכסצ טדצרי הפריח אינס
 מוכרחין כי לא נמלא צפי"ס ולא צסום פוסק קדמון סיהיה חילוק
 צין נחכות לזכוכית צזה ומסתיומה דצריהם משמע דאין חילוק ציחיס
 כלל וטבילה כלי זכוכית הוא נהיה כמו כלי נחכות עיי"ש וע"י
 צפי נוקר עיי"ש חיים ריש ס"י זה טסרצה ג"כ להסיצ עיד הפריח
 צזה ומדחה ראיותיו טאין ראה משס דטבילה כלי זכוכית הוא רק
 מדרצק וע"י צפי"ס צזה וקיים צליע עיי"ש חמנס יעוין צכנה"ג
 צסגסות צ"י חות ל"ג טכצז קדמו להס צזה הנציי"ט צקרית ספר
 דטבילה כלי זכוכית אינו אלא מדרצק עיי"ש; (כב) להטבילם

ערוך השולחן יורה דעה סימן קכ

סעיף כד

כלי זכוכית הוה ככלי מתכות לענין טבילה וכך אמרו בגמ' שם אמר רב אשי הני כלי זכוכית הואיל וכי נשתברו יש להם תקנה ככלי מתכות דמי דכלי זכוכית שנשתבר חזי לתקנינהו ע"י התכה ולעשותו כלי עשאו ככלי מתכות וטבילה זו היא מדרבנן בכלי זכוכית [פר"ח סק"ג] ובוודאי כן הוא שהרי לענין טומאה דינן ככלי חרס כמו שאמרו בשבת [ט"ו א] דכלי זכוכית גזרו בהו טומאה דהואיל שתחלת ברייתן מן החול שוינהו רבנן ככלי חרס וגם טבילה לא מהני להו ככלי חרס כמ"ש הרמב"ם בפ"א [הל' ה'] מכלים ע"ש אלמא דלטומאה הוי דינן ככלי חרס ממש ורק לטבילה עשאו ככלי מתכות מטעם דכי נשתברו יש להם תקנה ויש בזה שאלה והלא לענין טומאה אמרו שם בשבת דלכן כלי זכוכית מטמא מגבו ככלי מתכות ולא ככלי חרס מהאי טעמא דכי נשתברו יש להם תקנה ודחי לה הש"ס ומסיק שם רב אשי דלעולם לכלי חרס דמי בכל מילי וזה שמטמאים מגבן הואיל ונראה תוכו כברו ע"ש ואיך אמר כאן רב אשי בעצמו דלענין טבילה הויין ככלי מתכות מהאי טעמא [וע"ש בתוס']:

כלי פיירקס ודורלקס

שו"ת יביע אומר חלק ד - יורה דעה סימן ה

נשאלתי בענין כלי זכוכית הנקראים פיירקס, שמבשלים בהם על האש, אם מותר להשתמש בהם הן לבשר הן לחלב, ע"י רחיצה והדחה בין זל"ז, לפי מנהגינו שנוהגים כדעת מרן באו"ח (ס"ס תנא), שכלי זכוכית אינם בולעים כלל, ודי להם בשטיפה בעלמא. או יש להחמיר בזה.

א. לכאורה לפמ"ש המג"א (סי' תקט ס"ק יא) שמנהג העולם לאסור להגעיל כלי בשר לאכול בו חלב, או להיפך, משום שאם יעשה כן, לעולם לא יהיה לו אלא כלי אחד, ויגעילנו בכל פעם שירצה להשתמש בו, וזה אסור דילמא אתי למטעי. וכמ"ש בחולין (ח:). ע"כ. א"כ ה"נ יש לחוש פן ישכח וישתמש בו בלי הדחה כראוי. אמנם יש לדחות ולומר דשאני הכא דכ"ע קפדי אמנקיותא, ואין דרך לבשל בכלי בלי הדחה ושטיפה כראוי. וממילא אין לנו לחוש פן ישכח וישתמש בו בלי הדחה. ודמי למה שפסק מרן ביו"ד (סי' צא ס"ב), דאע"ג דכל מידי דבעי הדחה, כגון להניח בשר צונן בקערה של איסור צונן, אסור לכתחלה, שמא יאכלנו בלי הדחה, הני מילי בשר מבושל דלאו אורחיה בהדחה, אבל בשר חי וכיו"ב דאורחיה בהדחה מותר לכתחלה. ע"כ. וה"נ אורחיה בהדחה הוא ולא חיישינן לשכחה. אלא דלכאורה אכתי לא איפרק מחולשא, כי הנה בפמ"ג מש"ז שם כ' דדוקא להניח בכלי איסור מקונח מותר היכא דאורחיה בהדחה, אבל ע"ג איסור בעין אפי' אינו שמן, אסור, הואיל וצריך שפשוף גדול. ע"ש.

ובס' דברי יוסף (סי' תקצ) הביא דברי החוות דעת דס"ל דבשמנונית בלי דוחקא דסכינא סגי בהדחה בעלמא, והשיג עליו מד' הרשב"א והר"ן (בחולין ח:) דס"ל דבעי שפשוף גדול. ושכ"כ הרשב"א בתה"א. ע"ש. ומעתה ה"נ יש לחוש שאחר שבישלו בכלי בשר ונדבק בו השמנונית, ישכח לשפשוף הכלי היטב וירתיח בו חלב. והן אמת כי הפתחי תשובה (סי' צא סק"ג) הביא דברי הפמ"ג במש"ז הנ"ל, וכתב עליו, אבל בדברי הש"ך כאן סק"ד ולקמן סי' קה סק"ה מבואר שאין לחלק בזה, ואפילו ע"ג איסור בעין שרי כשאינו איסור שמן, וכמ"ש הפמ"ג עצמו בשפ"ד דדוקא אם נגע באיסור שמן בעי שפשוף. וגם ע"ז חולקים החוות דעת והבית אפרים סי' כט וס"ל דשמנונית בלי דוחקא דסכינא סגי בהדחה בעלמא. וכמ"ש לעיל סק"א. ע"כ. מ"מ הרי מבואר בערך השלחן (ר"ס צא) בשם הרשב"א במשמרת הבית (סוף שער ג), דאע"ג דחלב צונן הנדבק בבשר א"צ שפשוף גדול, אלא הדחה בעלמא, כשאינן שם דוחקא דסכינא, [והדר ביה מר ממ"ש בחי' לחולין ח: הנ"ל] מ"מ כשנמחה החלב (בצירי) במים נדבק ביותר בבשר. ע"ש. וע"ע בפתחי תשו' ובערוך השלחן שם. א"כ כאן שמבשלים גם בשר שמן עם מים נדבק בדופני הכלי לאחר שהצטנן ונקרש. אולם אחר התבוננות אין לחוש לכל זה חדא שהרי כתבו הש"ך והפר"ח (ר"ס צה) דמסתמא דמילתא סתם קדרה שמבשלים בה היא מודחת ורחוצה יפה. וכ"כ שאר האחרונים שם. והובאו בזבחי צדק (סי' צה סק"ו). וע"ע בש"ך (סי' קג סק"טו) ובאחרונים שם. ומבואר בס' יד יהודה (בב"ח, בפה"א סי' א סק"ג) דר"ל דמסתמא מחזיקין הקדרה למודחת ע"י שפשוף היטב. והובא בדרכי תשו' (שם סק"ב). ומעתה אין לנו לחוש לפן ישכח ולא ידיח היטב הקדרה, כיון דאורחה בהדחה ושפשוף היטב. ועוד שהרי מבואר באיסור והיתר (כלל לג דין ב) דסתמא דמילתא יש בתבשיל שבקדירה ס' נגד השמנונית שע"ג דופנותיה. והובא להלכה במנחת יעקב (כלל נז סק"ק / ס"ק / יא). וכן הסכים הפמ"ג בשפ"ד ר"ס צה ודחה דברי הפרי תואר סק"ג שכ' דספיקא הוי. ע"ש. וכל היכא דבדיעבד שרי, לא גזרינן שמא יעשה לכתחלה (בלי הדחה). וכמבואר בב"י יו"ד (סי' ב). וכ"ה בט"ז (שם סק"ד). ולפע"ד כן מוכח קצת מהתוס' גיטין (ג:) וז"ל, דאפי' אי לכתחלה בעינן כתיבה לשמה כיון דבדיעבד כשר לא היו מתקנים לומר בפני נכתב. ע"ש. ושו"ר שכן הוכיח הגאון מהרש"ם בדעת תורה (סי' ב סק"ב). אלא שיש לדחות דשאני התם דרוב בקיאיין הן וסתם ספרי דדייני מגמר גמירי, והו"ל חששא למיעוטא דמיעוטא (אלא דמשום חזקת א"א הו"ל כמיעוטא). וכמ"ש בגיטין ובתוס' שם. ומש"ה אם איתא דבדיעבד כשר לא היו מתקנים בפ"נ משום כך. אולם המהרש"ם שם כ' להוכיח להיפך מהתוס' (פסחים ל) בד"ה אמר רב, דאפי' אי ס"ל לרב נטל"פ מותר, שפיר קאמר הכא קדרות בפסח ישברו, דדוקא בדיעבד שרי נטל"פ אבל לכתחלה גזרי' שאב"י אטו ב"י. ע"כ. וקשה דא"כ הא דאמרינן בגמ' שם, ואמאי לשהינהו אחר הפסח וליעבד בהו שלא במינן, גזרה דילמא אתי למעבד בהו במינן. והא כיון דבדיעבד

מותר, לא גזרינן בהכי. עכת"ד. ויש לדחות לפמ"ש התוס' שם, ולשהינהו אחר הפסח וכו', תימה לר"י דהא תנן אין מבטלין איסור לכתחלה וכו'. וי"ל דהואיל ואיכא תרתי לטיבותא נטל"פ ומשהו שאין להשתמש הרבה חמץ ביחד שלא במינו כה"ג מבטלין. ע"ש. ולפ"ז אף על גב דבעלמא לא גזרינן היכא דבדיעבד מותר, הכא דאיכא נמי איסור ביטול לכתחלה שפיר גזרינן, אף על גב דהוי תרתי לטיבותא כיון דבמינן מיהא אסור במשהו. והמהרש"ם שם הוכיח במישור מהתוס' שבת (קמא רע"ב) דהיכא דבדיעבד שרי לא גזרו שמא יעשה לכתחלה בד"א. ע"ש. ועכ"פ כשאין לנו גזרה מפורשת מפי חז"ל בודאי שלא נבוא לגזור בזה. ודון מינה לנ"ד. וע' בשו"ת רב פעלים ח"ב (חיו"ד סי' ו'). ודו"ק.

ב. ובר מן דין הרי רבו האחרונים שחולקים ע"ד המג"א הנ"ל, וס"ל שמותר להגעיל לכתחלה כלי בשר בכדי להשתמש בו לחלב וכן להיפך, ולא גזרינן מידי. וכמ"ש מרן החיד"א במחבר"ר (סי' תקט סק"ב) במקומותינו נוהגים להגעיל כלי חלב/בשר/שאב"י להשתמש בו לחלב, וכן להיפך. ולא חששו לגזירות אלו. ע"כ. וכ"כ הערך השלחן יו"ד (סי' צה ס"ק יג). ובס' ימי שלמה (דס"ו ע"א). ועוד. וכבר הארכתי קצת בזה בשו"ת יביע אומר ח"ג (חיו"ד סי' ד). והבאתי שהגר"י שור בשו"ת דברי יעקב (סי' מ) תמה ג"כ על דברי המג"א הנ"ל בזה. ושאין לחוש לזה כלל. ע"ש. וגם הלום ראיתי אחרי רואי בשו"ת אבן יקרה ח"א (סי' לה) שהאריך בטוב טעם ודעת לפקפק ע"ד המג"א בזה, ושאין זה רק מנהג בעלמא, והבו דלא להוסיף עלה. ע"ש. וידי"נ הרה"ג ר' ישראל וועלץ שליט"א גאב"ד בודפשט, העירני לעיין בשו"ת יד יצחק ח"ב (ור"ס קיח), שהביא דברי המג"א להלכה. וע"ע בשו"ת שערי צדק (חאו"ח סי' עט). ובס' דבר משה תנינא (סי' צח ס"ק לח). ע"כ. וע"ע בשו"ת שאילת משה (חאו"ח סי' מז). ובשו"ת בית דוד אשכנזי (סי' קג). ע"ש. ועכ"פ אן בדין שלא נהגנו בחומרת המג"א, ונוהגים להגעיל לכתחיל כלי בשר לחלב, וכן להיפך, ה"נ רשאים להשתמש בכלי זכוכית בין לבשר בין לחלב ע"י רחיצה והדחה היטב, לפי מנהגינו שנוהגים כד' מרן שקבלנו הוראותיו שלא להצריך הגעלה או עירווי לכלי זכוכית להכשירם לפסח, אלא די להם בשטיפה בעלמא. וכמו שהעיד בגדלו בשירי כנה"ג א"ח (סי' תנא הגב"י אות כט), ובכנה"ג יו"ד (סי' קכא הגה"ט אות כה). וכ"כ הפר"ח והשלחן גבוה א"ח (ס"ס תנא). וכ"כ בשער המפקד (דס"ו ע"א) ובנהר פקוד שם, שהמנהג בכל תפוצות ספרד להקל בכלי זכוכית כדעת מרן שאינם בולעים כלל. ע"ש. ובפרט לדעת כמה אחרונים שסוברים דדוקא בחמץ החמירו הרמ"א וסיעתו להצריך הכשר לכלים שהשתמשו בהו בשאר ימות השנה משום חומרא דחמץ. אבל בשאר איסורים מודים דלדינא כלי זכוכית אינם בולעים כלל. וכמ"ש הגאון מהר"י אשכנזי בס' קהל יהודה יו"ד (סי' קכא) בשם הכנה"ג. ע"ש. וכ"כ בבית לחם יהודה (סימן קכא סוף סק"י). ובשו"ת חמודי דניאל (הל' בב"ח ר"ס מה). וכן הסכים בשו"ת פתחא זוטא (חיו"ד סי' מג). ושכן דעת המנחת יעקב. ע"ש.

וע"ע בשו"ת חמדת משה (דף קכד ע"ב). ובשו"ת פני מבין (חיו"ד ס"ס סד). ע"ש. וכבר הארכתי בס"ד בזה לעיל (בחאו"ח סי' מא אות ו והלאה). ע"ש. וע' בשו"ת לבושי מרדכי (חיו"ד מה"ת סי' מד). ובשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ג (סי' כט). ע"ש. וא"כ פשוט הדבר דעכ"פ להספרדים אין מקום להחמיר בשאר איסורים. אף לאלה שירצו להחמיר בפסח מחמת איזה מנהג שנהגו מקדמת דנא. (ואפי' לאשכנזים מאן דבעי למעבד ככל הני רבוותא דלעיל מאן מרמי ליה מניה, הגם שיש הרבה חולקים ע"ז. וכמש"כ בתשובתי הנ"ל.) וא"כ שפיר אורויי מורין להתיר להרתיח חלב בכלי הפיירקס אחר רחיצה והדחה היטב משומן הבשר שבעין שעל פני הכלי מחמת הבישול הקודם, וכן להיפך, ולא חיישין לטעות ושכחה וכנ"ל.

ג. ולא אכחד כי בעיקר מש"כ בתשובה בס' יביע אומר ח"ג (חיו"ד סי' ד) הנ"ל, בשם שו"ת /שו"ת/ דברי יעקב (סימן מ), שהרמ"א לא הביא מנהג זה שאין להגעיל כלי מבשר לחלב או להיפך, ולכן אין לחוש למנהג זה כלל, הואיל והראשונים פסקו להיתר. ע"ש. העיר ע"ז ידידי הרה"ג ר"ש אפרתי שליט"א במכתבו אלי (מיום ח' תשרי תשכ"א), עם קבלתו ספרי הנ"ל, שהרי מבואר בדברי הרמ"א בהגה (ס"ס פט) וז"ל, אבל כבר נהגו כל ישראל להיות להם ב' סכינים, ולרשום אחד מהם, שתהא לו היכר, ונהגו לרשום של חלב, ואין לשנות מנהג ישראל. וע' בט"ז שם. הרי שמצינו מנהג כזה בד' הרמ"א. ע"כ. והנה כבר קדמו בזה בשו"ת אבן יקרה (חיו"ד ס"ס לה) שכל להביא סמך למנהג זה מד' הרמ"א הנ"ל. ע"ש. אך מ"מ אין מזה ראיה גמורה, שהרי ידוע מה שפירש רש"י בחולין (ק"ב רע"א), דסתם קערה נקיה היא, אבל סכין פעמים ששמנוניתה עליה ואינו ניכר. ע"ש. וע"ע בחי' הרשב"א (חולין ח:), ובב"י יו"ד (סי' י), ובמנחת יעקב (כלל יז ס"ק יז), שכולם הביאו חילוק זה בין סתם כלים לסכין. ע"ש. וא"כ י"ל דמש"ה שפיר נהגו בסכין ליחד אחד לבשר ואחד לחלב משא"כ שאר כלים. ובפרט שלא הותרו אלא ע"י מעשה רב של הגעלה, ויש היכר גדול לדבר. (וע' סוכה טו ובפרש"י שם.) ומ"מ נראה דאה"נ שנכון לאחינו האשכנזים להחמיר בזה כמנהגם הקדום. וכמש"כ בתשובתי שם בשם שאר אחרונים. אבל לדידן מיהא אין להחמיר. וכמ"ש מרן החיד"א ושאר אחרונים שמנהגינו להקל בזה. וכבר הבאנו שם שכ"מ בראשונים. וכן הוא להדיא בארחות חיים יו"ד (עמוד קנא) בשם ר' יונה. ע"ש. ומה שהעיר לנו עוד מהר"ש אפרתי במכתבו הנ"ל לענין כלי הפיירקס שגם לנו הספרדים אין להתיר להשתמש למאכלי בשר וגם לחלב, דחיישין לתקלה וכו'. ע"כ. אינו מחוור כלל לפע"ד, ואין לנו לחדש גזירות חדשות אשר לא שערום הראשונים. ופוק חזי מ"ש רבינו מנוח (בפ"ה מה' חמץ ומצה הכ"ג), רש"י כ' דהני כפות של קרן צריך להגעילן ברותחין שהן בולעות וכו'. והראב"ד כ' שאין להן תקנה שנפסדין ברותחין וחייס עלייהו דילמא פקעי. ושמענו שהראשונים לא היו מקפידים להגעילן, כי היה דעתם שאינם בולעים כיון דשיעי, והיו אוכלים בהם תבשיל של בשר ותבשיל של חלב. ולא מצאנו

ראיה ברורה מן התלמוד לא לאיסור ולא להיתר וכו'. ע"כ. גם בס' המכתם (פסחים ל:) הביא ג"כ דעת האומרים שכלי קרן אינו בולע ומתירים לאכול בכפות של קרן פעם בשר ופעם חלב אפי' חם לפי שאינו בולע, כמו זכוכית. והוא ז"ל דחה דבריהם והוכיח מהש"ס דהקרן בולע וכו'. ע"ש. ומבואר להדיא דאילו היה האמת שאינם בולעים, כמו כלי זכוכית, היה מותר לאכול בהם מאכלי חלב ומאכלי בשר בזא"ז (לאחר הדחה היטב.) ולא גזרינן מידי. ודון מינה לנ"ד. ובודאי שאין לחלק בין כלי ראשון לעירוי וכלי שני בזה. (וע' בתשובתי בחאו"ח סי' מא מ"ש בזה בס"ד). והן עתה ראיתי לידידי הרה"ג ר' שריה דבליצקי שליט"א, בס' זה השלחן (יו"ד סי' קכא דנ"א ע"ב), שגם הוא כותב להחמיר בנ"ד אף לדעת מרן. ע"ש. אולם המעיין ישר יחזו פנימו שאין דבריו מוכרחים. והעיקר להקל בזה מדינא, ובתנאי שיזהרו תמיד להדיח ולשפשף הכלי היטב בין בשר לחלב. והרוצה להחמיר ליחד כלי לבשר וכלי לחלב תבא עליו ברכה. והמיקל לא הפסיד. [והן עתה נדפס מחדש שו"ת שרידי אש ח"ב, מאת הרב הגאון המפורסם מהר"ר יחיאל יעקב וינברג שליט"א, וראיתי אליו בסימן לו, והגיעו כפול בסימן עו, שנשאל בנ"ד לענין חמץ ולענין בשר בחלב, והביא מחלוקת מרן המחבר והרמ"א באו"ח (ס"ס תנא). וכתב, ומעתה בכלי זכוכית הבטוחים מאש שמבשלים בהם, להרמ"א גם הגעלה לא מהני להו שדינם ככלי חרס. וסיים: אולם מצאתי בכנה"ג יו"ד סי' קכא שהרמ"א לא החמיר אלא לענין פסח, אבל לא בשאר איסורים. וכ"כ השד"ח (מע' ה אות כט) בשם הקהל יהודה. ולפ"ז בבשר בחלב יש להקל כהמחבר, ולהתיר ע"י עירוי. משא"כ בחמץ בפסח יש להחמיר ולא להתיר אפי' ע"י הגעלה. עכ"ד. ובאמת שאין הדבר ברור לאסור בנ"ד אליבא דהרמ"א גם בהגעלה, שי"ל דדוקא בסתם כלי זכוכית החמיר דל"מ הגעלה, משום דחיישינן דילמא חייס עלייהו שלא להכשירם היטב שמא יפקעו. וכמ"ש ש כן הריטב"א (בפסחים ל). וכ"כ הגאון יעב"ץ במור וקציעה (ס"ס תנא). אבל בכלי הפיירקס שעומדים אף בפני האש לא שייך לחוש חששא זו, וע"י הגעלה י"ל דשרי. וכמש"כ לעיל בחאו"ח (סי' מא אות י). גם מה שהביא מהכנה"ג להקל בשאר איסורים, אינו מוכרח, שי"ל דהיינו לדידן דאזלינן בתר הוראות מרן ומקילים בזה מעיקר הדין דכלי זכוכית אינם בולעים כלל. אלא שיש נוהגים להחמיר ממתד חסידות, וע"ז כ' דלא החמירו אלא לגבי חומרא דחמץ, ולא בבב"ח ושאר איסורים. משא"כ לאחינו האשכנזים שיוצאים ביד רמ"א. וכמש"כ ג"כ לעיל בחאו"ח (סי' מא אות ו - ז). גם מה שהכריע לדידהו דבבב"ח יש להקל כהמחבר להתיר ע"י עירוי. הנה לד' מרן אין צורך לשום הכשר, ומאן פלג ליה להכשיר ע"י עירוי? ואם יש צורך בהכשר, אפשר שאין להתירם כלל, לפ"ד המג"א סי' תקט הנ"ל, שהמנהג להחמיר שלא להכשיר כלי בשר לחלב או להיפך, שמא יבא להשתמש בו בלי הכשר כלל. ואין להאריך יותר]. והנלע"ד כתבתי. והשי"ת יאיר עינינו בתוה"ק אמן.

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג סימן כב

כלי אלומיניום אם צריכים טבילה בע"ה סיון תשל"ג למע"כ נכדי האהוב הרה"ג שמואל פישעליס שליט"א.

הנה כלי אלומיניום שהיא מתכת חדשה שלא נזכרה בקרא נראה דמה"ת אינם צריכים טבילה, דממה שנקט הקרא שש מינים בשמותיהם ולא נקט כלל כל כלי מתכות מוכרחין לומר דדוקא הני מקבלין טומאה וצריכין טבילה ולא כלים ממינים אחרים דהתורה שניתנה מפי הקדוש ברוך הוא הרי הוא ברא את כל מיני המתכות שבעולם אף אלו שלא ידעו האינשי ואם היו בדין טומאה וטבילה לא היה להקרא לפרט אלו, וגם כיון דכלי זכוכית שהוא ג"כ דבר הניתך והיה טהור מדאורייתא וגם רבנן שגזרו על כלי זכוכית לא היתה עיקר גזירתם בשביל דדמי למתכות אלא בשביל דדמי לכלי חרס בזה שתחלת בריאתן מן החול כדאמר ר"ל בשבת דף ט"ו ורק אחרי שגזרו טומאה החמירו שיטמא אף מגבן כלי מתכות ולר' אשי הוא רק מטעם דדמו לכ"ח =לכלי חרס= עיין שם, וא"כ מוכרחין לומר דלא כל מתכות הם בדיני טומאה אלא הששה מינים שנאמרו בפירוש, ולכן לא היה שייך לגזור בשביל זה מאחר שאינו מהששה מינים שלכן היתה הגזירה משום כלי חרס, וממילא גם טבילה מדין כלים חדשים אולי אין להצריך דהא בפרשה ההוא נאמר גם דיני טבילת כלים, אבל נראה דטבילה מדרבנן צריך כמו כלי זכוכית שא"ר אשי הואיל וכי נשתברו יש להם תקנה ככלי מתכות דמו, שטעם זה איכא בשאר מיני מתכות עוד יותר, ואף שר' אשי אינו סובר טעם זה בזכוכית לטומאה בשבת, והתוס' בשבת הזכירו שר' אשי רק לטבילת כלים חדשים סובר טעם זה ולא לענין טומאה ולא כתבו טעם, ונראה דהוא מחמת דאיתא בביצה דף ז' אפושי טומאה מדרבנן לא מפשינן לענין שלל של ביצים אף שגזרו לאסור לאכילה, ובתוס' מנחות דף ס"ט ד"ה דבלע הביאו בשם ר' האי גאון שלא גזרו לאפושי טומאה לענין עיכול עיין שם, דלכן לא היו גוזרין טומאה על כלי זכוכית בשביל הדמיון למתכות כיון שרק אלו הששה מינים נאמרו ולכן הוצרכו לגזור משום כלי חרס, אבל לטבילה בכלים חדשים גזרו אף בשביל הדמיון למתכות.

כלי פלסטיק

שו"ת ציץ אליעזר חלק ז סימן לז
כלי פלסטיק וניילון הנקנים מעכ"ם אם צריכים טבילה ב"ה, ג' אדר"א תשכ"ב.
ירושלים עיה"ק תובב"א. הקול קול תורה מרב רבנן על אחינו בני ישראל בנדחי תפוצותיו ה"ה מע"כ הרב הגאון המהולל וכו' כש"ת מוהר"ר אליהו כץ שליט"א. הרב הראשי דפרעסבורג והמחוז אחדשכת"ר באהבה וכבוד.

ידידנו הנכבד הרב הגאון הגר"י ועלץ שליט"א הראב"ד מבודאפעסט מסר לי משלוח מכתב - שאלתו, ובקשני להזדקק לה ולכתוב לכת"ר חות דעתי, ולעשות רצון צדיק חפצתי לכן אני בא בזה להשיבו את הנלפענ"ד.

שאלתו היא: על ענין הנוגע לכם לדבר יום ביומו, והוא על אודות טבילת כלים חדשים שנעשו מחומר מלאכותי, היינו פלאסטיק כשקונים אותם מעכו"ם, האם יש להם דין כלי זכוכית או לא. ובהיותי מוקף בימים אלה בטרדות מרובות בהקפת כל הראש, אבוא בזה להשיבו בקצרה רק הנוגע למעשה.

(א) והנה בספרי שו"ת ציץ אליעזר ח"ד סי' ו' דנתי על הכלי פלסטיקה - ניילון בקשר לדרך הגעלתן לפסח, ושם הבאתי שכפי ששמעתי ממומחין הכלים של הפלסטיקה אינו מעורב בהם חומר של כלי חרס ונעשים מחומר של אבני פחם, ולכן קבעתי דהרי הם כלי - אבן, כן כתבתי שם בהמשך דברי דקשה לתת להם דין של כלי זכוכית דשיעי ולא בלעי, וכי בעיני ראיתי גם צלחת - ניילון שהיה מונח בתוכו למון שלם והריח מתוכו ריח חריף של הלימון ואף אחרי השטיפה במים היטב, מה שאין זה בכלי זכוכית.

ובזה אוסיף כי לאחר מכאן קראתי על חליפות מכתבים שהתקיימו על אודות הכלים הנ"ל עם המומחים לאותו דבר, והללו קבעו כי הכלים הפלסטיים הם מוצרים של תעשייה כימית כבדה ומבוססים על חמרי יסוד מנפט, פחם או מוצרים חקלאיים, ומבית חרושת אחד לכלים פלסטיים כתבו והסבירו כי החומר הוא פטרול, ז"א מוצרי נפט שמתאדים ומייצרים אטילן הנהפך תת /תחת/ לחץ לפלסטיק. הם בולעים ויש בהם פילי סדקים. ושני מלומדים אחרים יר"א הסבירו ואשרו נקודות אלה: (א) החלקות של השטח העליון של הכלים הפלסטיים אין בדרך כלל להשוות אותה לחלקות של זכוכית (ב) החומר הגלמי ממנו מיצרים את החמרים הפלסטיים איננו אדמה (שזה החומר ממנו מיצרים כלי חרס) (ג) החומר הגלמי ממנו מיצרים את הכלים הפלסטיים יכול להיות נפט, שהוא חומר נוזלי או אדים (גזים) הנוצרים מפחם או חמרים צמחיים כמו עצים (צללזה). (ד) ברובם הגדול משתמשים בנפט כחומר גלמי לייצור הכלים הפלסטיים.

כל הדברים הנ"ל מחזקים דברינו האמורים בספרנו שם כי כלי הפלסטיק והניילון אינם מהוים במהותם לא כלי - חרס וגם לא כלי - זכוכית, אלא דין כלי - אבן להם. ואם ניתן להם דין כלי - עץ הרי ג"כ דין אחד להם בזה.

וא"כ דון מזה לנידון שאלתנו, בהיות ואין כלים הנקנים מן העכו"ם טעונים טבילה אלא כלי מתכות (לרוב הפוסקים מה"ת) וכלי זכוכית (לרוב הפוסקים מדרבנן). עיין בזה בשד"ח בכללים מערכה ט' אות ב') כמבואר בע"ז ד' ע"ה ע"ב ונפסק ביו"ד סי' ק"כ, אם כן הכלי הפלאטיק /הפלסטיק/ אינם טעונים טבילה כלל, כי בודאי הברור שאינם בכלי מתכת וגם אינם ככלי זכוכית, ואף אם לו היה איזה ספק בדבר ג"כ הדעת נוטה שלא להצריכם טבילה משום ספק רחוק זה בהיות וכאמור עצם טבילת כלי זכוכית

לדעת רובא דרובא של הפוסקים אינה ג"כ אינה אלא מדרבנן (ולדעת כמה מגדולי הפוסקים, ומי בראש הרמב"ם ז"ל, גם כלי המתכת אינו אלא מדרבנן כמובא בשד"ח שם ואכמ"ל) ולחוש ביותר להחשש שמביע כת"ר במכתבו שאם נצריכם טבילה יבואו לטעות ולחשוב שדין כלי זכוכית להם ממש לענין הכשר בנשתמש בהם איסור או לענין חמין, ובפרט שכאמור נראה הברור הודאי שאינם בגדר כלי זכוכית.

(ב) ומ"ש כת"ר במכתבו דלפי ההסבר שמסביר הערוך השלחן ביו"ד סי' ק"כ סעי' ה' בטעם הצרכת טבילה לכלי זכוכית מפני שדומה לכלי מתכת שנוצרים ע"י פשיטת צורה ולבישת צורה אחרת, א"כ לדבריו צריכים להצריך טבילה גם לכלי הפלסטיק שנעשים ג"כ ע"י פשיטת צורה ולבישת צורה, אלא שכת"ר משיג על הערוה"ש דלא משמע כן מסוגית הגמ' בע"ז ורש"י, אלא שקני המדה אם להשוות כלי לכלי מתכות תלוי בזה אם אחר שנשתבר יש לו עוד תקנה בעתיד ע"י התכה שלא יוכרו שהיה שבור כלל וכלל, או לא, ומצד זה הוא דבא כת"ר לומר דכלי הפלסטיק אף שנעשו ע"י פשיטת צורה ולבישת צורה אינם צריכים טבילה, ומכיון שלדעת הערוה"ש צריכים טבילה על כן נשאר בצ"ע בזה. (כן נשאר בצ"ע בזה בגלל שלא ידוע לו מהחומר שנעשים, ולדברינו הרי כבר ברור מאיזה חומר שנעשים וכו"ל).

ולפענ"ד נראה ברור דגם לדעת הערוה"ש בהסברו שם ג"כ אין כלי הפלסטיק צריכים טבילה, כי הרואה יראה דהנקודה המרכזית של הערוה"ש שם שמסביב לה סובבים כל דברי הסברו שם הוא עם הנחת היסוד העיקרי כי כלי הזכוכית יש להם כל מיני סוגיות /סגולות/ של מתכת ואשר יסודו מחול הא מתכיות ג"כ יסודם מעפר (לשון הערוה"ש שם) אלא שמשתינים לכמה איכיות ויסודות (שם) ומשום כך כותב שם להסביר דלכן בטומאה שגם בכלי חרס יש טומאה לא הוצרכו חז"ל לעשותם כמתכיות בשום פרט כיון שעיקר יסודם בעפר וכו' ולכן הלכו אחר העיקר עיין שם. א"כ בכלי הפלסטיק שכפי האמור חסר להם הדמיון העיקרי והיסודי לכלי המתכת ונוצרים מחמרים אחרים לגמרי בכל כגון זה גם הערוך השלחן יודה שאין מקום לדמותם לכלי מתכת משום זה לבד שפושטים צורה ולובשים צורה, ואינם צריכים טבילה.

(ג) ובכלל לפענ"ד נראה שגם כאשר ימצאו כעת משאר כלים חוץ מכלי זכוכית שנוצרו וסודרו באופן זה שיהא להם תקנה כאשר ישברו, בכל זאת לא נוכל לחדש מעצמינו גזירות לבוא לדמותם על כן לכלי זכוכית ולהצריכם טבילה, דאין לנו לדרוש בזה טעמא דקרא וחז"ל ואין לנו אלא מה שגזרו והוסיפו חז"ל בעצמם על הכלי מתכת, דהיינו כלי זכוכית בלבד, כמבואר בע"ז שם. והגם שראיתי בדרכי תשובה ביו"ד שמביא בשם שו"ת אהל אברהם שנשאל על כלי עצם שסודרו באופן שיהא להם תקנה לכשישברו ע"י התכה באש אם יש להצריכם טבילה, והשיב לחיובא להצריכם טבילה ככלי זכוכית. אבל המעיין אשר יעיין בגוף דברי שו"ת אהל אברהם (שאג) סי' כ"ד יראה דהבעל אהל אברהם בעצמו הרגיש שיש מקום לומר דמשום טעם סברא זו בלבד דישי להם

תקנתא לא עשאום ככלי מתכת ושאני כלי זכוכית שאמרו טעם זה לאחרי שגם גזרו על טומאתן מגבן, והרגיש גם זאת דבעיקר יש מקום לחלק ולומר דכלי זכוכית דעיקרן מחול והוא מנפש הדומם כמתכת יסודם בארץ יש לגזור זה אטו זה אבל עצם דהוא מנפש החי לא דמי לגזור זה אטו זה. אלא דשוב רוצ"ל שם בדעת התוס' כן להצריך טבילה, ומסיק על כן להחמיר להלכה כיעו"ש, ויש לעיין ולדון בדברי מסקנתו זאת שם, שאינה ברורה כפי שיוכח המעיין ועצם סברתו הנ"ל שר"ל דשאני כלי זכוכית דעיקרן מחול, הרי מצאנו שקבע כן להלכה הערוה"ש הנ"ל, ולכן בצירוף הסברא שכתבנו דאין לנו להוסיף על הכלים ולגזור גזירות מעצמנו נראה שיש שפיר מקום להקל שלא להצריך טבילה בשאר כלים, חוץ מהנכנסים תחת סוגי כלי מתכת וזכוכית, אפילו אם לו /לא/ יעשו באופן כזה שיהא להם תקנה לאחר שישברו בדומה לכלי מתכת וזכוכית בהיות וביסודם ובעיקרם המה מחומר אחר לגמרי.

שוב בא לידי באקראי ספר שו"ת מלמד להועיל וראיתי לו בחיו"ד סי' מ"ט שמביא דברי האהל אברהם כפי שראה שמובא בשמו בדרכי תשובה, ומעיר עליו בקצרה בכנ"ל דיש לדון כיון דכלי זכוכית גזירת חכמים אולי לא גזרו רק על כלי זכוכית ולא על שאר כלים אף דאפשר להתיכן ע"ש.

(ד) בשולי מכתבו כותב כת"ר להקשות על דברי רש"י בע"ז שם דפירש דמנא דמרדא דאיתא בגמ' שם הם כלי אדמה וצפיעי בקר, ומקשה דא"כ מאי היתה ההו"א של רב יצחק בר יוסף להצריכם טבילה הלא כלי אדמה וצפיעי בקר טהורים ואינם מקבלים טומאה ואיך עלתה על דעתו להצריכם טבילה, בשלמא להשאילתות דגריס מנא דחפרא וכי המה מחרס, הוה סבר רב יצחק בר יוסף שגם כלי חרס צריכים טבילה מאחר שגם אצלם יש טומאה מה"ת, אך לדעת רש"י צריך זה ביאור עכ"ד.

ולדעתי אפשר לתרץ דבר רש"י בתרתי, ראשית יש לומר כי בכלל ענין הצרכת טבילה לכלים הנקנים מעכו"ם אינם תלויים כלל באי מקבלים טומאה או לא, והוא דין מיוחד של דרך העברתם מרשות עכו"ם לרשות ישראל, וכלשון הירושלמי בסוף ע"ז לפי שיצאו מטומאת הנכרי ונכנסו לקדושת ישראל וכן פוסק בהדיא הרמב"ם בפ"ז מה' מאכלות אסורות ה"ה דטבילה זו אינו לענין טומאה וטהרה ע"ש, וככה מסביר הפרי תאר ליו"ד סי' ק"כ דדין זה של טבילה הוא חידוש דלא אשכחן טבילה אלא לטומאה ודברים אלו לית בהו צד טומאה דהא אינם מטמאין ע"ש. וכ"כ גם החכמת אדם בכלל ע"ג סעי' א' דטבילה זו אינו מצד טומאה אלא הכתוב הצריך טבילה לכלים שיוצאים מרשות עכו"ם לרשות עיין שם, והיינו כהירושלמי הנ"ל, וא"כ אין תימא אם רב יצחק בר יוסף הוה סבר להצריך טבילה גם לכלים כאלה שאינם מקבלים טומאה מצד עצמיותם בהיות וענין הטבילה בכאן הוא על הוצאתם מרשות עכו"ם והכנסתם לרשות ישראל, והוא דין מיוחד של טומאת - רשות שאינו קשור בדיני טומאת הכלים הכלליים, ומה שהשיבו לרב יצחק בר יוסף הוא רק דאין לנו אלא כלי מתכות האמור בפרשה,

וגם מה שנאמר עוד שם דחכמים לא גזרו על הצרכת סוג טבילה כזאת כ"א בכלי זכוכית בלבד.

ושנית. ראיתי בספר העמק שאלה על השאילתות שאילתא קל"ז ס"ק י"ג שכותב על דברי רש"י הנ"ז וז"ל: ונראה דהיינו חלמא וגללים דתנן פי"א דכלים וע"ש בפ"ה הר"ש עיין שם. ושם בפ"א דכלים משנה ד' כתוב לאמר: ברזל טמא שבללו עם ברזל טהור אם רוב מן הטמא טמא ואם רוב מן הטהור טהור מחצה למחצה טמא וכן מן החלמא ומן הגללים. ומפרש הר"ש וז"ל: חלמא טיט עבה שעושין ממנו כירות כדמשמע בתוספ' והוא מין המקבל טומאה אבל גללים מין שאינו מקבל טומאה ואם ערבן ועשה מהן כלים אזלינן בתר רובא ומחצה על מחצה מקבל טומאה עכ"ל. וא"כ לפי ההנחה הנ"ל דכוונת רש"י היא על חלמא וגללים, והרי ברש"י כתוב בלשון מנא דמרדא אדמה וצפיעי בקר מעורבין ועושין מהן כלי והך לישנא של מעורבין משמעותו הפשוטה למחצה על מחצה, הרי יוצא איפוא כי באמת כוונת רש"י היא על כלים המקבלים טומאה כי הרי חלמא וגללים המעורבים במחצה על מחצה שפיר מקבלים טומאה וכנ"ל במשנה דפי"א דכלים, ומיושבים שפיר דברי רש"י ז"ל.

לבסוף לא אמנע מלהביע שמחתי הרבה על המראה הנפלא הזה כי לא כבה ח"ו אור התורה מבית ישראל בכל מקום שהם ורבני ישראל נושאים אור האבוקה ברמה, משדדים במעמקיה וצוללים במי אדיריה ומעלים פנינים יקרים, ברוך אלקינו שבראנו לכבודו וגו'. אשריך ישראל מי כמוך.

ואסיים בברכת מעמקים מהררי ציון וירושלים עיר קדשנו ותפארתינו ת"ו לכת"ר ולכל אחינו באשר הם שם, ושפתותי מרחשות תפלה עמוקה: אחינו בית ישראל וגו'. מוקירו ומכבדו כרו"ע ודוש"ת באה"ר אליעזר יהודא וולדינברג.

שו"ת יביע אומר חלק ד - יורה דעה סימן ח

נשאלתי בדין כלים פלסטיים וכלי ניילון הנקחים מגוים אם צריכים טבילה.
א. בגמרא (ע"ז עה:) רב יצחק זבן מעכו"ם מנא דמרדא. (פרש"י, כלי אדמה וצפיעי בקר. והשאילתות (סי' קל"ז) גורס מנא דפחרא, ור"ל כלי חרס.) סבר להטבילה, א"ל ר' יעקב כלי מתכות אמורים בפרשה. (לענין טבילת כלי עכו"ם נאמר (במדבר לא כב) אך את הזהב ואת הכסף וכו'. רש"י.) אמר רב אשי, הני כלי זכוכית הואיל וכי נשתברו יש להן תקנה, (שאם נשתברו ראויים להתיכם ולעשותם כלים. רש"י.) ככלי מתכות דמי. ע"כ. ובספר איסור והיתר (כלל נח סי' נ) כתב, כלי זכוכית ספק אם הוא ממין חרס או ממין מתכת, לכך נותנים עליו חומרא של זו וזו, אסור בהגעלה, וצריך טבילה. ובס' ערך השלחן יו"ד (סי' קכ סק"ג) השיג עליו, שדבריו תמוהים, שבגמ' מבואר דכלי זכוכית צריכין טבילה, כיון דדמו לכלי מתכות, אבל לענין בליעה הוא שיש בו ספק (בפוסקים) אם דינו ככלי חרס. עכ"ל. ונראה שכוונת האו"ה לפמ"ש בשבת (טז:) רב

אשי אמר לעולם כלי זכוכית לכלי חרס דמו, ודקא קשיא לך לא ליטמו מגבן, הואיל ונראה תוכו כברו. וכל המאירי שם, שאע"פ שלענין טבילת כלי עכו"ם אמרו בע"ז (עה:): שכלי זכוכית ככלי מתכות להצריכם טבילה, אין להקשות ממנה לכאן, שמדתם של חכמים כך היא, זיל הכא לחומרא וזיל הכא לחומרא. ע"כ. (וע"ע בתוס' שבת שם.) ובמאירי ע"ז (עה:): כ', שגדולי המפרשים דוחים אותה של מס' שבת מפני הסוגיא דע"ז, אף לענין טומאה. ע"כ. וכן הוא באמת בחי' הראב"ד לע"ז (ניו יורק תשכ"א, ע"ז עה:): וז"ל, אמר רב אשי וכו', פי' ובעי טבילה. והא דאמר רב אשי (שבת טז) גבי כלי זכוכית לענין טומאה, לעולם ככלי חרס דמו וכו', ההוא שינויא בעלמא הוא ולא סמכינן. עכ"ל. (אלא שהרה"ג המו"ל בהמאירי שם העיר בצדק מד' הראב"ד בהשגות פ"א מה' כלים ה"ה, שנראה שאינו דוחה התירוץ דרב אשי בשבת טז:). וא"כ צ"ל דנקטינן הכא והכא לחומרא, וכתירוץ המאירי הנ"ל. (והנה הר"ש (סוף כלים) כתב, דמדרס כלי זכוכית טהור, ואף על גב דכלי זכוכית יש להם טהרה במקוה, וכל שיש לו טהרה במקוה טמא מדרס, דמקיש משכבו לו, מה הוא דאית ליה טהרה במקוה אף משכבו דאית ליה טהרה במקוה. [כדאיתא בשבת פד] מ"מ הואיל וטומאת כלי זכוכית מדרבנן לא גזרו עליהן טומאת מדרס. עכ"ל. וקשה, דהא בשבת (טו:): אמרינן, כלי זכוכית מ"ט גזור בהו רבנן טומאה, אריו"ח הואיל ותחלת ברייתן מן החול שוינהו רבנן ככלי חרס, אלא מעתה לא תהא להן טהרה במקוה, אלמה תנן ואלו חוצצין בכלים, הזפת והמור בכלי זכוכית, הב"ע כגון ניקבו והטיף לתוכן אבר, ור"מ היא דאמר הכל הולך אחר המעמיד וכו'. אלא מעתה לא ליטמו מגבן וכו'. אמרי כיון דכי נשתברו יש להן תקנה שוינהו ככלי מתכות וכו'. רב אשי אמר לעולם ככלי חרס דמו וכו' (כנ"ל). אלמא דלרב אשי דס"ל דדמו לכלי חרס אה"נ דלית להו טהרה במקוה, ודוקא אליבא דר"מ משכחת לה טבילה לכלי זכוכית לטהרן כשניקבו והטיף לתוכן אבר, ומשום דהמעמיד מתכת. וא"כ אמאי פשיט"ל להר"ש דכלי זכוכית יש להם טהרה במקוה. ובאמת שהרמב"ם (פ"א מהל' כלים ה"ה) פסק, דכלי זכוכית אין להם טהרה במקוה. ומקורו טהור מהסוגיא הנ"ל. (וע' בשו"ת בית יהודה עייאש חיו"ד סי' נב ונו.) אולם לדברי הראב"ד הנ"ל ניחא, שהעיקר כתירוץ הראשון שבגמ', וכפי הגירסא שהביאו התוס' טז ד"ה אלא כיון, דגרסינן אלא כיון דכי נשתברו יש להם תקנה ככלי מתכות דמו. שלפ"ז לא אמרינן דלית להו טהרה במקוה, הואיל ודמו לכלי מתכות. ומתני' דאלו חוצצין בכלים אתיא כפשטה דכלי זכוכית מהני להו טהרה במקוה. וס"ל להר"ש נמי כהראב"ד הנ"ל, דדחינן לתירוץ דרב אשי, אף על גב דמרי דתלמודא הוא, מכיון דאיהו גופיה קאמר הכי בע"ז (עה:). ואשנויא דידיה (בשבת טז:): לא סמכינן. (וע' בהר"ש רפ"ב דכלים.) וע' בשו"ת הגרע"א (סי' רי). ע"ש. והנה גם בס' הישר לר"ת עמד בקושיא הנ"ל מרב אשי בשבת לרב אשי בע"ז, ותירץ, והדעת נוטה דהתם בשבת לחומרא קאמר, דגזרו עליהם למהוי ככלי חרס, וה"נ שוינהו רבנן ככלי מתכות דדמי אהדדי וצריכים טבילה.

ע"כ. וזה כעין מ"ש המאירי דנקטינן הכא והכא לחומרא. ולפ"ז י"ל שגם האו"ה נתכוון לכך, ומ"ש שכלי זכוכית ספק הוא כו', לאו דמספק"ל במציאות, אלא דתליא בסוגיות הש"ס. וכמ"ש ר"ת והמאירי. ומש"ה שפיר כתב ג"כ האיסור והיתר (בכלל נח דין פב) שצריך לברך על טבילת כלי זכוכית, ואם ספק ממש הוא הול"ל שיטבילם בלי ברכה, דספק ברכות להקל. (וכבר ראינו בחי' הריטב"א לע"ז עה: שכ', דלהרמב"ם בכלל אין לברך על טבילת כלים, ושכן נהגו.) א"ו דס"ל דכיון שבגמ' נקטי הכא והכא לחומרא צריך לברך. וכמו שכן מסיק המאירי (ע"ז עה:), שאע"פ שיש מפקפקים בטבילת כלי זכוכית מההוא דשבת (טז:), ומטבילים בלא ברכה, לא יראה לי כן, שהואיל ובמקומה נאמרה הלכה היא. ע"כ. וע"ע בשו"ת הרשב"ש (ס"ס תסח). ע"ש. וה"נ מסתברא, דאי נימא דספקא הויא, הו"ל למיזל לקולא, ושלא להצריכן טבילה כלל, שהרי לכל הדברות אין חיוב טבילה דכלי זכוכית אלא מדרבנן, וכמבואר בס' האשכול ח"ג (עמוד קמ) וכ"כ האחרונים. וסד"ר לקולא. ואמאי מסיק האו"ה להצריכן טבילה מיהת. וי"ל. (וע' להלן אות ה.). [וע' בכנה"ג (סי' קכ הגה"ט אות ט), שהביא מ"ש האו"ה דכלי זכוכית צריך לברך על טבילתן, וכתב, שהוא פשוט. ע"כ. ובאמת שהיא מחלוקת בראשונים. וכנ"ל].

ב. ותבט עיני בשו"ת אהל אברהם שאג (סי' כד) שנשאל אודות כלי עצם שיכולים להתיכם באש ולהחזירם לכמות שהיו, אם צריכים טבילה. וכתב, הנה אולי לא היתה מציאות כזאת בדורות שלפנינו, והאומנים חדשים מקרוב באו להמציא כן. ולכאורה לענין הלכה אין כאן מקום ספק, דכיון דאמר' בע"ד (עה' /עה:), דכלי זכוכית צריכים טבילה מטעם זה, שכיון שיש להם תקנה ככלי מתכות דמי, א"כ מאי שנא שאר כלים מאלה. ואף שי"ל דדוקא כלי זכוכית שגזרו על טומאתן מגבן, שמפני שיש להם תקנה ככלי מתכת, עשאו ככלי מתכות, גם לענין טבילה עשאו ככלי מתכות, אבל בשאר כלים לא. אלא דא"כ לכאו' ק' על הגמ' (שבת טז) שדחקו לומר שגזרו על טומאת גבן משום כלי מתכות, וצריכים לדחוק על מה שלא גזרו שיחזרו לטומאתן ישנה ככלי מתכות. (שמכיון שדין טומאה ישנה מדרבנן, לא גזרו על כלי זכוכית שעיקר טומאתן מדרבנן.) טפי הול"ל שהואיל ויש להן תקנה ככלי עצם מטמאין מגבן, ואין להם טומאה ישנה. אך י"ל דכלי זכוכית שעיקרם מחול והם מנפש הדומם כמתכת יסודם בארץ יש לגזור זה אטו זה, ולא דמי לעצם שהוא מנפש החי כדי שנגזור זה אטו זה וכו'. וא"כ קם דינא דכלי עצם פשיטא שצריכים טבילה. ע"כ. ולפע"ד יש להעיר מהמבואר בס' האשכול ח"ג (עמוד קמ) ז"ל, וכלי חרס ואדמה וכלי עץ וכלי עצם לא בעו טבילה, דלא דמי למתכות, שאינו יכול להתיכן. ע"כ. הא קמן בהדיא שבזמנים הראשונים לא היו יכולים להתיך כלי עצם ולהחזירם לכלים. וא"כ בודאי דלא הו"מ הש"ס לומר דכלי זכוכית דמו לכלי עצם. ומכיון שחז"ל לא הצריכו טבילה לכלי עצם, י"ל שגם אחר שלמדו להתיכם, לא גזרינן בהו טבילה מסברא דנפשין, אף על פי שמצינו גזרה כזאת בכלי זכוכית. וע' בשלחן גבוה א"ח (סי' תנא דל"ו ע"ב אות יג) שכ', שכלי עצם וכלי

קרן וכלי עור א"צ טבילה, דלאו מיני מתכות נינהו. לפיכך המטבילים כפות של עצם או קרן טועים הם. והמטבילים אותם בברכה עוברים על לא תשא שם ה'. ע"כ. והכי נמי סוגיאן דעלמא שאין מטבילין אלא כלי מתכות וכלי זכוכית. וה"ט שכל שלא מצינו לחז"ל שגזרו, אין אנו מוסמכים לגזור מדעתינו אף בכה"ג. ואם לחשך אדם לומר דלא משמע הכי מד' הרמ"א בדרכי משה א"ח (סי' תרכט סק"ט), שבהגמ"י כ' שאם סיכך בנסרים אפי' פחותים מג' טפחים פסולה דהוי כבית ממש, הואיל ובזה"ז כולם מסככים בתיהם בנסרים שאין בהן ג' טפחים. ע"כ. הא קמן דאע"ג דחז"ל לא גזרו גזירת תקרה אלא על נסרים שיש בהם רוחב ד' טפחים, מכיון שעכשיו נשתנה המצב, יש לגזור גם בפחות מג' טפחים, שהכל חשוב המשך אחד לגזרת חז"ל. וה"נ להא דמיא. אף אתה אמור לו כי מעיקרא דדינא פירכא, והרואה יראה בהגמ"י (בפ"ה מה' סוכה הכ"א) בשם הר"א ממיץ, דדינא קאמר ולא גזירה, ומיירי שסמך הקנים זל"ז באופן שנראית בית ממש, ואנן לא מכשרינן אלא המעובה כמין בית, אבל כגון בית ממש כה"ג פסולה. וכעין מ"ש התוס' (ריש סוכה) לפסול סוכה שסיככה באופן שאין המטר יכול לרדת לתוכה. ע"ש. ולכן סיים הגמ"י לעיין לעיל בהלכה ט', ששם הביא ד' ר"ת שפוסל בכה"ג. ואה"נ אם הרחיק בין נסר לנסר קצת לא גזרינן משום גזירת תקרה, אף על פי שבנסרים שיש בהם ארבעה טפחים לא מהני הרחקה להכשירה. ובאמת שמצאתי בבית השואבה (דל"ט ע"ב) שתמה מאד על הרמ"א בד"מ הנ"ל. במה שהוסיף משה מדעתו הואיל ובזה"ז כולם מסככים בתיהם בנסרים שאין בהם ג' טפחים. ע"ש. ומעתה אין ראייה משם להחמיר בנ"ד. והן אמת שיש ראשונים אחרים שכל בנידון הרמ"א הנ"ל לפסול מטעם גזירת תקרה, מ"מ אין זה דעת הפוסקים המפורסמים. וכמ"ש בס' מאורי אור (עוד למועד דס"ה ע"ב), ומשום שגם זה הוא בכלל מ"ש שאין לגזור מדעתינו. ע"ש. וכבר כתבנו בזה בתשובה אחרת. ואכמ"ל. ומעתה הדר דינא דאף בזה"ז אין כלי עצם צריכים טבילה, אף על פי שאפשר להתיכם. וכן ראיתי בשו"ת מלמד להועיל (חיו"ד סי' מט), שהביא בשם האהל אברהם הנ"ל שיש להטביל כלי עצם הנקחים מעכו"ם, וכתב, שיש לדון שכיון שכלי זכוכית הוי רק מכח גזירת חז"ל, אולי לא גזרו אלא על כלי זכוכית, ולא על שאר כלים אף על פי שאפשר להתיכם. ע"כ. ומעתה אף אנו נאמר שכלי פלסטיק וניילון אינם צריכים טבילה, אף על פי שאפשר להתיכם ולהחזירם, מכיון שלא גזרו עליהם חז"ל.

ג. ויש להוסיף עוד ראייה לנ"ד ממ"ש מרן הב"י א"ח (סי' יג), בהא דקי"ל במנחות (לו:). שאם נפסק הציצית בכרמלית כשהטלית עליו א"צ לפשטו מעליו, מפני שגדול כבוד הבריות שדל"ת שבתורה. וכל ע"ז, ואפשר לומר דהיינו דוקא בטליתות דידהו שהיו לובשים אותם במקום גלימא, ואם היו פושטים אותם בשוק איכא משום כבוד הבריות, אבל טלית דידן שאין לובשים אותם משום מלבוש וליכא משום כבוד הבריות פושטו אם נפסל. ומיהו כיון דבטליתות דידהו היה זלזול בפשיטתן ולא גזרו רבנן בכרמלית

לגבי טלית, בשום טלית לא גזרו, דלא פלוג רבנן בין טלית לטלית. וכן נראה מד' ה"ה ונמק"י שכתבו דין זה סתם ולא חילקו בין טלית לטלית. עכ"ל. וכן פסק בש"ע שם. הא קמן דאע"ג דאיסור כרמלית שוה לגבי טלטול לרה"ר, ולא התירו בטלית אלא משום כבוד הבריות, והשתא מיהת ליכא משום כבוד הבריות, אין לנו לאסור משום טלטול בכרמלית, הגם שי"ל שאין כאן גזירה חדשה, שבהיתר יש תנאי דכבוד הבריות, והשתא מיהא ליכא ה"ט, אפ"ה לא גזרינן. כ"ש הכא שצריכים לומר מדעתינו שמכיון שאסרו להשתמש בכלי זכוכית הנקחים מעכו"ם בלי טבילה, ה"נ נאסור בכלי ניילון ופולסטיק, דהא ודאי לא אמרינן. וכן מצינו כיו"ב במג"א (סי' שא ס"ק נח), במ"ש הרשב"א והר"ן שבת (קמז:), דלא גזרינן שלא יסתפג באלונטית שמא יסחוט, שא"כ אתה אוסרו ברחיצה, והוי דבר שאין יכולים לעמוד בו. וכמ"ש בשבת (מ) וכו' ע"ז, ולכא' משמע דבזה"ז שאפשר בלא רחיצה אסור להסתפג. ומיהו י"ל דכיון דלא גזרו חכמים שרי. וכמ"ש בב"י סי' יג. ע"כ. ודון מינה ואוקי באתרינן. (וע' בס' עין הרועים מע' גזירה אות יב, ובשו"ת יביע אומר ח"א חאו"ח סי' טז אות ה, שהסתמכנו ג"כ על הב"י והמג"א הנ"ל.) וע"ע בשו"ת לבושי מרדכי תליתאה (חיו"ד סי' יג), שכ', בענין היתר יין מבושל משום דהוי מילתא דלא שכיחא מש"ה לא גזרו בו משום ניסוך. וכתבתי בחיבורי [לבושי מרדכי חיו"ד תנינא סי' נח] דאף בזה"ז דיין מבושל שכיח אין בו משום יי"נ, שמכיון שמתחלה לא גזרו עליו לא בטל היתרו. והיא סברא נכונה. וראיה לזה מסוכה (מג:): ברש"י ד"ה האידנא, דבמקדש דערבה הויה מה"ת לא גזרו עליה בשביעי, כדי לפרסמה שהיא מן התורה. ולאחר חורבן מי גזר עליה. אלמא דאע"ג דהאידנא יש מקום לגזור מ"מ לא נשתנית ההלכה. וכן ראיתי סברא זו בבית יוסף, ואינו עולה בזכרוני איה מקומו. עכת"ד. וזכרונו לא הכזיב לו, כי באמת הוא בב"י א"ח סי' יג הנ"ל שהסתמכו עליו המג"א ועוד אחרונים. ומיהו מ"ש להביא ראיה מסוכה (מג:): ופרש"י שם, לענ"ד יש לדחות דהתם ה"ט שאין לגזור על נטילת ערבה בזה"ז, משום דקי"ל כריב"ל (סוכה מד) דערבה מנהג נביאים היא בגבולין. והרי הגזרה בלולב ושופר ומגילה שמא יעבירונו ד"א ברה"ר, הוא משום שבהול לצאת י"ח המצוה, ומש"ה קאמר רבה במגילה (ד:): הכל חייבין בקריאת מגילה, ובפרש"י, שמתוך שהוא מחוייב בדבר הוא בהול לצאת י"ח. ע"ש. וא"כ בנטילת ערבה דלא שייך בהילות עליה כיון שהוא מנהג בעלמא, היל"ל דדחיא שבת. ומכל שכן לפמ"ש רש"י (סוכה מב סע"ב) שהגזרה בלולב משום שמא ילך אצל בקי ללמוד נענועיו או ברכתו. והרי בנטילת ערבה בזה"ז ליכא לא נענוע ולא ברכה, וכדאמרי' (סוכה מד:): חביט חביט ולא בריך, קסבר מנהג נביאים היא. (הילכך א"צ ברכה. רש"י.) והא דפריך הש"ס (סוכה מג:): ערבה נמי נגזור (בזמן שבהמ"ק קיים), משום דבזמן המקדש דהויה הלכה למשה מסיני ודאי שהיו מברכין על נטילתה וצריך בקיאות אם יברך על נטילת ערבה או על זקיפת ערבה, (כדאמר רב יוסף התם מאן לימא לן דמצותה בנטילה דילמא בזקיפה

וכו'. ומש"ה משני שפיר דשלוחי ב"ד מייתי לה, ואינהו בקיאי וגמירי בנוסח הברכה. (ובזה ניחא קושית הפני יהושע שם, שהקשה, דמאי פריך בערבה נמי נגזור, לא מבעיא למ"ד דלא מברכין אערבה, אלא אף למ"ד דמברכין מה יש בקיאות בזה, ול"ד ללולב שיש ד' מינים. והניח בצ"ע. ובאמת שאין ראייה ממ"ד דבזה"ז לא מברכין, על זמן שבהמ"ק קיים שהיא מהל"מ, ומסתמא היו מברכים. ומכיון שיש ספק אם הברכה על הנטילה או הזקיפה שפיר בעינן בקיאות.) ודו"ק.

ד. וכן בקדש חזיתיה להגרמ"י ברייש בשו"ת חלקת יעקב ח"ב (סי' קסג אות ב) שנשאל בנ"ד, וכתב, שאע"פ שנאמר לו מפי מומחים שאף כלי פלסטיק וניילון אפשר לתקנם ע"י התכה כמו כלי מתכות, מ"מ אין לנו לחייבן בטבילה מעצמינו, וכמ"ש המג"א (סי' שא ס"ק נח) להסתמך על הב"י סי' יג דבכה"ג אין לגזור מדעתינו, וה"נ כיון שמיני כלים אלו לא היו בימי חז"ל, ולא נתחייבו בטבילה, אין בידינו לחייבן בטבילה, ובפרט שיש לחוש פן יבאו לידי ברכה לבטלה. ולכן אין לטבולן אפילו בלא ברכה. ומ"מ המחמיר להטבילן בלי ברכה אין מזניחין אותו. עכת"ד. (ולא זכר שר מדברי האהל אברהם שאג בדין טבילת כלי עצם, ומד' שאר אחרו' הנ"ל.) ודבריו נראים עיקר לדינא. ואפי' את"ל שלא יצא הדבר מידי ספק, הרי כל דין טבילת כלי זכוכית, אינו אלא מדרבנן. ואף על פי שראיתי להמרכבת המשנה אשכנזי בסוף הל' טומאה וטהרה בקונ"א (ענף ד אות יג) שכל' שלד' התוס' י"ל דטבילת כלי זכוכית מדאורייתא. ושאין להאמין קטן על טבילת כלי זכוכית. ע"ש. וכן ראיתי בדרכי תשובה (סי' קכ ס"ק כא) שהביא בשם דברי יוסף (סי' תתכז) שכל' דמ"ש הפר"ח דטבילת כלי זכוכית מדרבנן, אינו מוכרח, ולא נמצא דבר זה בשום פוסק קדמון שיהיה חילוק בין כלי מתכות לזכוכית בזה. ושכ"כ ג"כ בס' מקור מים חיים לדחות דברי הפר"ח בזה. ע"ש. הנה אשתמיט מנייהו דברי בעל האשכול בח"ג (עמוד קמ) שכל' להדיא דטבילת כלי זכוכית הוי רק מדרבנן. וכן מוכח מד' ר"ת בס' הישר, והמאירי בע"ז (עה:). (וכמש"כ דבריהם לעיל אות א.) וכ"כ המבי"ט בקרית ספר, והובא להלכה בכנה"ג (סי' קכ הגב"י אות לג). וכ"כ הפנים מאירות ח"ב (סי' צז). והפרי תואר (סי' קכ סק"ב). והחכמת אדם (כלל עג סי' כא). והפמ"ג א"ח (סי' תנא מש"ז סק"ו). והערך השלחן (סי' קכ ס"ק יד). וכ"כ בשו"ת אהל אברהם (סי' כד). ובשו"ת לבושי מרדכי תליתאה (חיו"ד סי' כב). ובשו"ת מהרי"ץ דושינסקי (סי' ע). [וכן מצאתי עוד בשו"ת שאגת אריה (סי' נו - נז). ע"ש. וזה שלא כמ"ש המאמר (סי' שכג סק"ח) שאין לחלק בזה. ע"ש.] וכ"כ הפתחי תשובה (יו"ד סי' קכ ס"ק יד). ובזבחי צדק (שם ס"ק פג). ובבן איש חי ש"ב (פר' מטות אות ב). נמצא שיש יותר מעשרה שליטים מהאחרונים דנקטי בפשיטות דטבילת כלי זכוכית /דרבנן/. ויש סיוע לדבריהם מהאשכול ועוד ראשונים דס"ל הכי. ודברי המרכה"מ הנ"ל בד' התוס' אינם מוכרחים לדינא. ובפרט שידוע כי לד' הרמב"ם טבילת כלי מתכות נמי הוי רק מדרבנן, וכמ"ש בס' הבתים, הובא

במעשה רוקח (ד"ה ע"ג). וכ"כ המאירי ע"ז (עה:). ובקידושין (ח:). והרדב"ז בתשו' (ס"ו לד). ועוד. וכ' בס' הבתים שכן דעת הגאונים. וכ"כ באו"ז ח"א (סי' שנט). ע"ש. ואפושי פלוגתא לא מפשינן לומר שהחולקים וס"ל דטבילת כלי מתכות דאורייתא, כלי זכוכית נמי הוי מה"ת. ועבדינן שלמא ביניהו דכ"ע אודויי מודו בכלי זכוכית דהוי מדרבנן, וא"כ י"ל שאף אילו היה מקום להסתפק בכלי ניילון ופלסטיק להצריכן טבילה מכיון שיכולים להתיכם ולהחזירם, כמו שאמרו בכלי זכוכית, אין זה אלא ספיקא בדרבנן ולקולא. [נכעת נדפס מחדש שו"ת ציץ אליעזר ח"ז, וראיתי אליו בסי' לז שהעלה להקל בנ"ד כמש"כ. ע"ש].

ה. איברא דחזי הוית להגאון מהר"י טאייב בערך השלחן (סי' קכ ס"ק יד) במ"ש מרן, אם משכן גוי כלי לישראל, אם נראה בדעת הגוי שרוצה לשקעו בידו טעון טבילה, ואם לאו יטבילנו בלא ברכה. (ומשום דבגמ' ע"ז עה: הו"א בעיא דלא אפשיטא.) וכ' הפר"ח, דבכה"ג בכלי זכוכית א"צ טבילה, שמכיון שטבילת כלי זכוכית מדרבנן, הו"ל ספיקא בדרבנן ולקולא. וכ' ע"ז העה"ש, ואינו נ"ל, דכיון דאפשר בטבילה לא מקילינן לכתחלה בספקא דרבנן, וכמ"ש כיו"ב התוס' נדה (ד) וז"ל, שאני אומר אדם טהור נכנס לשם ונטלו, וא"ת דהכא תלינן באדם טהור, ובפ"ק דחולין (ט:) גבי צלוחית שהניחה מכוסה ובא ומצאה מגולה תלינן באדם טמא. וה"נ אמרינן בפסחים (י:) גבי קרדום. ותי' ר"ת דגבי כלים הנמצאים דווקא גזרינן טומאה משום דאית להו טהרה במקום וליכא פסידא, אבל באוכלין דאיכא פסידא דלית להו טהרה במקוה לא החמירו. ע"כ. ועוד דכלי זכוכית דמו לכלי מתכות וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. ע"כ. ולפע"ד יש להעיר ממ"ש המאירי בע"ז (עה:). ד"ה קבלו מן הגוי, דבמשכנתא דמספקא לן בגמ' אי בעי טבילה, פסקו גדולי המחברים (הרמב"ם) שא"צ טבילה, לפי שהטבילה אצלם מד"ס, ואין המקראות אלא סמך בעלמא. וגדולי המפרשים (הראב"ד) מצריכים טבילה מפני שהטבילה אצלם מן התורה. ע"כ. (וכ"כ עוד המאירי בקידושין ח: עמוד נז ע"ש.) וכ"כ הר"ן (סוף ע"ז) לדעת הרמב"ם. וכתב המרדכי שכן דעת ראבי"ה ורבותינו שבצרפת כד' הרמב"ם. וע"ע בתורת הבית הארוך (דקכ"ה ע"ב) שג"כ הסביר ד' הרמב"ם דס"ל טבילת כלים מדרבנן. ע"ש. אלמא דבטבילת כלים נמי אזלינן בספקא דרבנן דידהו לקולא. ולא אכחד כי לולא דברי המאירי הנ"ל הייתי אומר דהרמב"ם והראב"ד אזלי לטעמייהו (בפ"ו מה' ברכות הט"ו), שהרמב"ם שם כ', מים שנסתפק לו אם נעשה בהן מלאכה או לא נעשה, אם יש בהן כשיעור או לאו, אם הן טהורים או טמאים, ספק נטל ידיו ספק לא נטל ידיו, ספקו טהור, שכל ספק שבטהרת ידיים טהור. וכ' הראב"ד בהשגתו: עם כל זה אם יש לו מים לרחוץ אומרים לו קום רחוץ והוציא עמך/עצמך/מן הספק. עכ"ל. וכ' מרן הכ"מ, דס"ל להרמב"ם דא"כ לא הוו שתקי רבנן מלהזכיר כן בהדיא. ואף על גב דאמרינן (ע"ז לז:). לענין ספק טומאה ברה"ר, דאמרינן ליה הרי מקוה לפניך קום טבול, שאני ידיים שאין להן עיקר בדאורייתא. ע"כ. וא"כ ה"נ

הרמב"ם לשטתיה דס"ל שאין לטבילת כלים עיקר מה"ת. והראב"ד ס"ל דאפ"ה אמרינן הרי מקוה לפניך. (והעה"ש הנ"ל אחר שהביא ראי' מהתוס' (נדה ד), כ' שכן כ' הראב"ד בפ"ו מה' ברכות. ולהאמור אדרבה יש להוכיח להיפך מד' הרמב"ם. כי מרן הש"ע (סי' קס ס"א) פסק בסתם כד' הרמב"ם. ויש מי שאומר שעכ"ז וכו', כד' הראב"ד). אולם יותר נראה דהראב"ד מחמיר כאן מדינא, ואפי' אין מקוה מצוי על ידו אין לאכול ולשתות בכלים אלו עד שיטבילם. מדלא קאמר כמ"ש בהשגות הנ"ל. וע' באו"ה (כלל נח דין צא) בדין המשכנתא הנ"ל, שכ', שאע"פ שכ' הסמ"ק דרוב רבוותא שוין דכל תיקו דאיסורא לחומרא אפי' דרבנן, הני מילי להצריך טבילה לכלים אלו, אבל לענין ברכה מאחר ברכות אין מעכבות יש לאפוקי נפשיה מפלוגתא ולא יעבור על לא תשא. ע"כ. (וכ"כ עוד האו"ה (ריש כלל מא) בשם הסמ"ג, דתיקו דאיסורא לחומרא אף בדרבנן. ע"ש.) ואולי גם הראב"ד ס"ל הכי. ומיהו רוב הראשונים פליגי וס"ל דתיקו בדרבנן לקולא. וע' ביד מלאכי (כלל תרלד). ובמחזיק ברכה א"ח (סי' תקלא סק"ג). וביעור אזן (מע' ת אות לב ולז). ובשד"ח (מע' ב כלל יט. ומע' ה כלל קיא). ואכמ"ל. והראיה שהביא מהתוס' (נדה ד), יש לדחות דדוקא התם שכבר גזרו על כלים הנמצאים, החמירו בספקן, מכיון דאיכא למימר אדם טמא נטלן. (וע' בס' לשון לימודים (דפ"ז ע"ד). ע"ש.) וכן משמע מלשון הרשב"א בחי' שם. והרי התוס' עצמם בעירובין (ו) ד"ה במקוה שלא נמדד, כ' וז"ל, וא"ת והא ר' יוסי מטמא אפי' טהרות אם נגע בהן, דלענין דאמרינן ליה זיל טבול אפי' ר"מ מודה, וכמ"ש (בע"ז לז:): לגבי ספק טומאה ברה"ר וכו'. וי"ל דבספיקא דרבנן כי הכא לא אמרינן זיל טבול לר"מ, ור"מ ור' יוסי פליגי אגברא אי בעי טבילה וכו'. ע"ש. אלמא דלא אמרינן בכל דוכתא הא שיקעתא דנהרא זילו טבילו. ומכאן תשובה למ"ש הישועות יעקב (סי' קכ סק"ג) דלהסוברים טבילת כלים מדרבנן ה"ט דמשכנתא צריכה טבילה כמ"ש בע"ז (לז:): הא מיא בנהרא זילו טבילו וכו'. ע"ש. ולא זכר שר שאין זה מוסכם לפמ"ש התוס' עירובין הנ"ל. וע' במשנה למלך (בפ"י מה' מקואות ה"ו) שג"כ כ' דדוקא בספק טומאה ברה"ר דהוי מדאו', אלא דגזה"כ היא דספקו טהור, אמרינן הא מיא זילו טבילו, אבל בדרבנן ספקא לקולא ולא אמרי' הכי. ע"ש. וע"ע בשער המלך (בהלכות מקואות כלל ה) שהאריך בזה. ע"ש. וא"כ צדקו ד' הפר"ח דבספק בכלי זכוכית גם לדידן אזלינן לקולא. ודלא כהעה"ש. וכבר כתבנו ג"כ בשו"ת יביע אומר ח"ב (חיו"ד סי' ט אות ג והלאה) דלא אמרינן גבי ספק טבילת כלים דהוי בכלל דבר שיש לו מתירין בטבילה. והבאנו ג"כ ד' הישועות יעקב ופקפקנו עליו. עש"ב. ומ"ש העה"ש דבכלי זכוכית במשכנתא אמרי' כל דתקון רבנן כעין דאו' תקון, הנה אין זה מחוור, כיון שבכלי מתכות גופייהו איכא רבוותא דס"ל דהוי מדרבנן. וגם נמצא במפורש דעת כמה אשלי רברבי שהקילו בספק דמשכנתא גם בכלי מתכות. ואף שמרן הכריע מספק להטבילן בלי ברכה, מ"מ הבו דלא להוסיף עלה להחמיר גם בכלי זכוכית מטעם כעין דאו' תקון. ועוד שהרי

ספקא דרבנן לקולא אמרינן גם כשיש לו עיקר מן התורה. וכמ"ש המשנה למלך פ"ד מה' בכורות. והשער המלך (בהל' מקואות כלל ד). ובס' ארעא דרבנן (סי' תנג) הביא שמהר"י ערוך כ' להביא ראייה להמל"מ להקל בזה. ע"ש. והא בדבר שיש לו עיקר מה"ת לכ"ע אמרינן (גיטין סה) כל דתקון רבנן כעין דאו' תקון, א"ו דבספקא לקולא לא שייך כלל זה. ואעיקרא י"ל דכלי זכוכית לא חשיב עיקרן מה"ת, אפי' למ"ד טבילת כלי מתכות מה"ת, דהו"ל כההיא דגיטין (סה) דעציץ שאינו נקוב חשיב אין לו עיקר מה"ת. וביומא (פג:) מוכח דכ"ש מעשר ירקות דחשיב אין לו עיקר מה"ת, (אפי' בזמן ששאר תרו"מ בדגן תירוש ויצהר הוי מה"ת), וה"נ כלי זכוכית שאין במינן דין טבילה מה"ת חשיב אין לו עיקר מן התורה. (ודברי הריטב"א בחי' לגיטין סה דהא דלא פריק במעשר אילנות וירקות, משום דחשיבי יש להם עיקר מה"ת, צ"ע מהסוגיא דיומא הנ"ל. ואכמ"ל.) והנה בזה יצאנו ידי חובתינו גם אליבא דמהרשד"ם (בחיו"ד סי' קלא) דס"ל שיש להחמיר בספקא דרבנן כשיש לו עיקר מה"ת. ע"ש. וכ"ה בקהלת יעקב אלגאזי (סי' רל). ע"ש. ולכאו' מההיא דקי"ל ביו"ד (סי' צח ס"ב) שאם נתערב איסור תורה מין במינו ונשפך וספק אם יש ס', ספקו לקולא, דמדאו' חד בתרי בטיל. מוכח דסד"ר שיש לו עיקר מה"ת לקולא. דהא עיקר האיסור שם הוי מה"ת. וע' בשבות יעקב סוף ח"ב (בקונט' הספקות אות לג). ע"ש. וע' בהרמב"ם (פ"ב מה' בכורות ה"י) שכ' ז"ל, ראינוהו שעשה מעשה המרגיל להטיל בו מום, ונפל בו מום, ואין אנו יודעים אם נתכוון למום זה או לא, ה"ז לא ישחוט עליו. ע"ש. ולכאורה הרי אין זה אלא קנסא בעלמא שלא ישחוט עליו, ואפ"ה החמירו בספקו, וע"כ משום דבעיקר הטלת מום הו"ל סד"א, גם בקנס החמירו לאוסרו עליו, דהו"ל כסד"ר שיש לו עיקר מה"ת. וי"ל דשאני התם שעשה מעשה המרגיל לידי כך שיש קצת רגלים לדבר שנתכוון להטיל בו מום, אבל בשאר ספק תלינן להקל. וכמבואר עוד ממ"ש הרמב"ם (שם הי"א), היה בכור רודף אחר האדם ובעטו כדי לטרדו, ואפילו בעט בו מפני שרדפו מקודם ונעשה בו מום בבעיטה זו ה"ז ישחוט עליו. וכ' מרן הכ"מ ז"ל, שם (בבכורות לה), תרי לישני דרב פפא, ופסק להקל כלישנא בתרא. וכ"כ הרמב"ן. וכ' הרא"ש, ולא ידענא טעמא מאי הא בשל תורה הוא, ואפשר דה"ט דאע"ג דאיסור הטלת מום הוי דאורייתא, מה שאינו נאכל באותו מום הוי דרבנן. ע"כ. ואמנם באור זרוע ח"א (סי' תקט) פסק להחמיר בזה, דהכא בשל תורה קיימינן. וזה כהס"ד של הרא"ש הנ"ל. וכן מתבאר מד' מהרא"י בפו"כ (סי' קסט) להחמיר בספק דהטלת מום אא"כ יש עוד ספקות בדבר. ע"ש. וכ"פ בשו"ת שבות יעקב ח"ב (סי' צב). ע"ש. מ"מ מד' הרמב"ם והרמב"ן וממסקנת הרא"ש מוכח איפכא. וכן פסק מרן הש"ע (סי' שיג ס"ד) להקל. ומ"מ י"ל שאין מזה ראייה להקל בסד"ר שיש לו עיקר מה"ת, דבהטלת מום בבכור בזה"ז דעת התוס' בבכורות (לג סע"ב) דהוי רק מדרבנן. וכ"כ הרא"ש (פ"ז דב"מ ס"ו). ע"ש. ואם כן לדבריהם הוי עיקר האיסור מדרבנן. וגם בד' הרמב"ם איכא עקולי ופשוירי. וע' בשו"ת חתם סופר

(חיו"ד סי' שו). ע"ש. ויש לפלפל עוד בזה. וע' בשו"ת פרי יצחק ח"א (סימן מ). ובשו"ת מרחשת (סי' מו אות י). ע"ש. ואכמ"ל.

ו. קנצי למלין אשים כי הקונה כלי ניילון וכלי פלסטיק מגוי, א"צ להטבילן אפילו בלא ברכה. והמחמיר על עצמו להטבילן בלי ברכה תבא עליו ברכת טוב. (שדוקא בדברים שא"צ טבילה בבירור גמור אינו נכון להחמיר להטבילן, פן יבאו לברך עליהם, והו"ל ברכה לבטלה. וכמ"ש האיסור והיתר (כלל נח דין פ"ה). הלא"ה שפיר דמי להטביל בלי ברכה לחומרא. וכמ"ש האו"ה עצמו שם אות פב וצא.) והשי"ת יאיר עינינו בתוה"ק אמן. +מש"כ בענין כלי פלסטיק וניילון הנקחים מגוי שאינם צריכים טבילה מעיקר הדין. כעת ראיתי בשו"ת מנחת יצחק ח"ג (סי' עו ועז ועח) שהעלה שיש להטבילן בלא ברכה, מפני שחשש לטענת הרב מלמד להועיל (סי' מט) שהואיל וכל דין טבילת כלי זכוכית אינו אלא מדרבנן (מפני שאפשר להתיכם ולעשותם כלים שנית), י"ל דלא גזרו אלא על כלי זכוכית ולא על שאר כלים שאפשר להתיכם. והוסיף להסתייע ממ"ש במסגרת השלחן על הקיצור ש"ע (סי' לז) בכלים של פורצליין שיש להם תקנה כשנשברו שיטבילים בלא ברכה. ע"ש. ובאמת שבכלי פורצליין עצמם מנהגינו שלא להטבילם כלל. וכמו שהעיד הכנה"ג יו"ד (סי' קכ הגה"ט אות י). וכ"כ מרן החיד"א בשירי ברכה (שם סק"ג). אלא די"ל שהכנה"ג שם נתן טעם לזה מפני שאם נשברו אין להם תקנה. וכ"כ בשו"ת שאלת יעב"ץ (סי' סז). ושטעם זה לא ראינו ולא שמענו מי שיצריכם טבילה כלל. ע"ש. וכ"ה בערך השלחן (סי' קכ סק"ג). אבל בנ"ד אה"נ שידודו שצריכין טבילה. ומ"מ לדינא נ"ל כמש"כ בפנים מהטעמים שנתבארו שם. (ומ"ש המנחת יצחק לציין על דבריו בח"א (סי' מה) אם שייך בזה דין דשיל"מ. ע"ע בשו"ת יביע אומר ח"ב (חיו"ד סי' ט אות ד - ה). ובשו"ת מהרי"ץ דושינסקי (סי' סט) ובשו"ת קונטרס התשובות (סי' לא). ע"ש. ואכמ"ל. ועמש"כ בפנים אות ה. ודו"ק.) +